

๑. นานาทัศนะว่าด้วยก้าวต่อไปของสังคมไทย

“ถึงแม้ข้าพเจ้าจะไม่เห็นด้วยกับสิ่งที่ท่านพูด แต่ข้าพเจ้าจะปกป้องสิทธิในการพูดของท่านไว้ด้วยชีวิต”

ในตอนนั้น เราจะพิจารณาแต่ละทัศนะโดยสรุปพร้อมทั้งเสนอข้อคิดเห็นประกอบ ผู้อ่านควรทราบลักษณะของบทความในหนังสือเล่มนี้ไว้ก่อนว่า มิใช่บทความที่พูดถึงอนาคตของสังคมไทยโดยตรง แม้ทุกเรื่องจะเกี่ยวข้องกับสังคมไทย บางเรื่องมองปัญหาอย่างกว้างขวางครอบคลุมโครงสร้างสังคม แต่บางเรื่องก็แสดงทัศนะเฉพาะเรื่อง บางเรื่องเป็นข้อเขียน บางเรื่องเป็นข้อสรุปจากการสัมมนา และบางเรื่องได้มาจากปาฐกถา หนังสือ *ก้าวต่อไปของสังคมไทย* ที่เราใช้เป็นจุดเริ่มการศึกษาในทันที จึงมีลักษณะที่นอกจากจะหลากหลายทัศนะแล้ว ยังมีประเด็นจุดเน้นที่ชัดเจนแตกต่างกัน ดังจะสังเกตเห็นได้ง่าย ๆ จากขอบทความแต่ละเรื่อง และส่งสุดท้ายซึ่งเราต้องตระหนักอยู่เสมออีกก็คือ เราไม่อาจถือได้ว่า ทุกบทความได้แสดงทัศนะทั้งหมดของผู้เขียน ต่ออนาคตของสังคมไทย

๑.๑ พล.ต. ระวี วันเพ็ญ บันทึกปัญหา ประชาธิปไตยบางประการของไทย : สร้างประชาธิปไตยด้วยนโยบาย

บทความแรกขนาดยาว ๒๒ หน้า ผู้เขียนได้เสนอถึงอนาคตของสังคมไทยว่าต้องเป็นสังคมประชาธิปไตย ไม่ใช่สังคมนเผด็จการฟาสซิสต์หรือเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพ โดยที่สังคมประชาธิปไตยนี้ ต้องเป็นประชาธิปไตยแบบไทย คือ “ประชาธิปไตยที่เหมาะสมกับสภาพการณ์และลักษณะพิเศษของประเทศไทย” (น. ๒) ซึ่งครอบคลุมทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง และวัฒนธรรม

* บทความหนังสือ *ก้าวต่อไปของสังคมไทย* : รวมบทความ, จัดพิมพ์โดยคณะกรรมการนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (โรงพิมพ์เจริญผล, ๒๕๒๓), ๒๕๕ หน้า ราคา ๔๐ บาท

ผู้เขียนมองว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตย “ตามหลักสากล” ต้องมีรากฐานมาจากประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจและการเมือง โดยยกตัวอย่างประเทศประชาธิปไตยทั้งในยุโรปและอเมริกา และเปรียบเทียบสภาพการณ์ของสังคมไทยในอดีตว่าเป็นไปตามหลักเดียวกัน นับเป็นการตีความประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจไม่ว่าผู้อ่านจะเห็นด้วยหรือไม่ก็ตาม เริ่มด้วยประชาธิปไตยในเศรษฐกิจที่ผู้เขียนใช้ตัวชี้ที่สำคัญ คือ เศรษฐกิจอุตสาหกรรม ซึ่งก่อตั้งขึ้นในสมัยปลายรัชกาลที่ ๕ ต่อต้นรัชกาลที่ ๕ โดยชาวต่างประเทศได้นำเครื่องจักรเข้ามาใช้ (เช่น การก่อตั้งโรงเลื่อย โรงสี) และการเลิกทาสในรัชกาลที่ ๕ “จากนั้น เสรีภาพทางเศรษฐกิจของประชาชนก็พัฒนาโดยลำดับ ตามพัฒนาการของเศรษฐกิจอุตสาหกรรมซึ่งได้ดำเนินต่อมาในรัชกาลที่ ๖ และที่ ๗” (น. ๑๑) ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจดังกล่าวได้ผลักดันให้เกิดประชาธิปไตยทางการเมือง “ซึ่งการเคลื่อนไหวเพื่อเสรีภาพของประชาชน ได้มารวมอยู่ในการต่อสู้เพื่อเสรีภาพของประเทศชาติ บนพื้นฐาน

พล.ต.
ระวี วันเพ็ญ

ของความร่วมมือระหว่างฝ่ายพระมหากษัตริย์กับฝ่ายประชาชน” กระบวนการต่อสู้ได้ถึงจุดสุดยอดในกรณี “เหตุการณ์ ร.ศ. ๑๑๒” และต่อมาก็เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยสันติภายในประเทศ คือการยึดอำนาจโดยคณะราษฎร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ การเคลื่อนไหวทางการเมือง เช่นนี้ ได้ผลักดันให้เกิดประชาธิปไตยในการปกครองนับแต่นั้นมา “โดยประชาชนชาวไทย มีส่วนเข้าร่วมการปกครองมาเป็นลำดับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ โดยเฉพาะตั้งแต่ทรงเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบจตุสดมภ์ มาเป็นระบอบใหม่ตามอย่างประเทศประชาธิปไตยในยุโรป” (น. ๑๒) มีการตั้งองคมนตรีสภา, เกิดมีสถาบันหนังสือพิมพ์, มีการเลือกตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในส่วนภูมิภาค, ขยายระบบสุขภาพทั่วทั้งหมคน ผู้เขียนเห็นว่า เป็นการกระทำที่มุ่งหมาย “ที่จะสร้างระบอบประชาธิปไตยมาจากรากฐานของประชาชน อย่างน้อยข้อเท็จจริงที่ประชาชนได้เข้ามีส่วนร่วมในการปกครอง หรือปรากฏการณ์ของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นข้อยืนยันว่า พื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย ได้เกิดขึ้นมาแล้ว ตั้งแต่ในสมัยราชาธิปไตย เหลืออยู่คนเดียวที่ยังไม่ได้เปลี่ยนรูปแบบให้เป็นระบอบรัฐธรรมนูญเท่านั้น” (น. ๑๒-๑๓)

อย่างไรก็ดี ความผิดพลาดครั้งสำคัญได้เกิดขึ้นในการพัฒนาประชาธิปไตยในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านที่เป็นระบอบการปกครอง “เนื่องจากคณะ

ราษฎรเห็นว่าการสถาปนาระบอบรัฐธรรมนูญว่าเป็นการสถาปนาระบอบประชาธิปไตย และอธิบายการทำให้มีรัฐธรรมนูญ ว่าเป็นการทำให้เป็นประชาธิปไตยนั่นเอง ผู้คนจึงเข้าใจผิดไปว่า ก่อนคณะราษฎรยึดอำนาจนั้นไม่มีประชาธิปไตย และการมีรัฐธรรมนูญนั่นเอง ที่ทำให้เกิดมีประชาธิปไตยขึ้นมา ความเข้าใจเช่นนั้นได้ครอบงำประชาชนโดยทั่วไปตลอดมา โดยเฉพาะแต่คนธรรมดาสามัญ หากรวมไปถึงปัญญาชนด้วย นั่นคือสาเหตุที่ทำให้เกิดกลับตาลปัตรหลักสำคัญข้อหนึ่งของประชาธิปไตยสากลขึ้นในประเทศไทย การกลับตาลปัตรหลักประชาธิปไตยข้อนี้ เป็นอุปสรรคขัดขวางการก้าวหน้าของประชาธิปไตยในประเทศไทยอย่างร้ายแรง ๔๕ ปีที่ผ่านมา” (น. ๑๓)

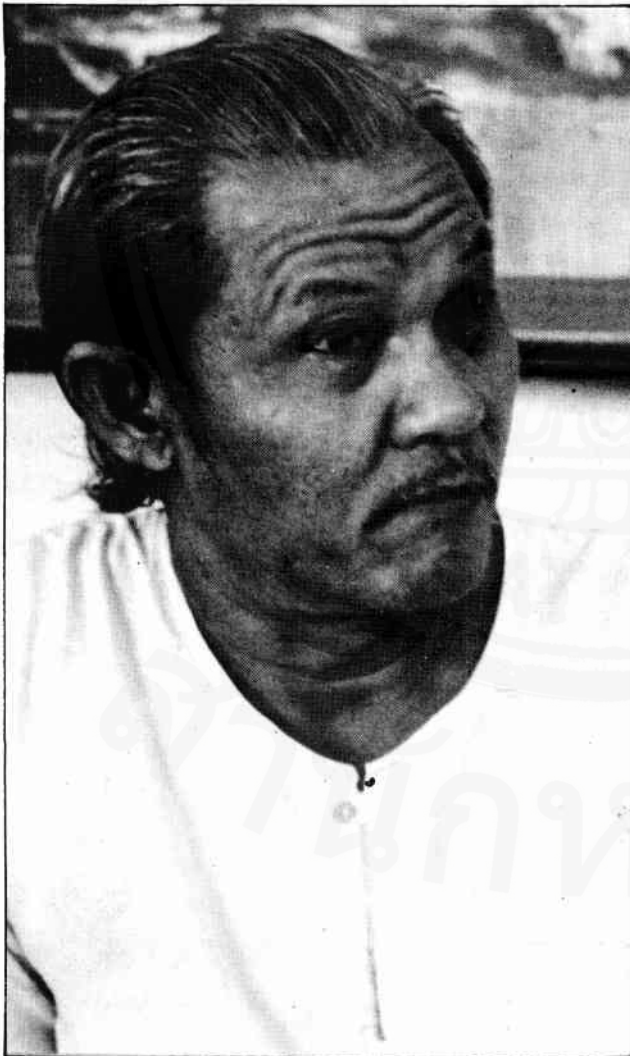
ดูเหมือนผู้เขียนจะคิดว่า นับแต่สมัยคณะราษฎรนี้เอง ที่ก่อปัญหาประชาธิปไตยมาจนปัจจุบัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และการปกครอง เนื่องจากไม่มีการสานต่อกระบวนการสร้างประชาธิปไตยโดยเฉพาะในระบอบการปกครอง สำหรับผู้เขียน รัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือแม่บทของการรักษาประชาธิปไตย และเครื่องมืออันสำคัญที่สุดของการสร้างประชาธิปไตยก็คือนโยบาย (น. ๑๖) ด้วยเหตุนี้เพื่อที่จะสร้างระบบและระบอบประชาธิปไตยขึ้นในสังคมไทย เขาจึงเรียกร้องให้ประชาชนหันมาสนใจนโยบายของรัฐบาล (ไม่ใช่รัฐธรรมนูญ) “ในหลักประชาธิปไตยสากลนั้น เขาสร้างประชาธิปไตยด้วยนโยบายกันทั้งนั้น” (น. ๒๐)

ปัญหาทางประการของบทความนี้คือ ผู้เขียนมิได้เสนออย่างชัดเจนว่า นโยบายที่จะสร้างความเป็นประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ การเมือง และการปกครองนั้นเป็นอย่างไร เช่นเดียวกับลักษณะของประชาธิปไตยแบบไทย ดูเหมือนปัญหาทั้งสองนี้จะสอดคล้องกันด้วยและยิ่งกว่านั้น เราต้องการพื้นฐานที่มึเหตุผลสำหรับหลักการของทั้งสอง นอกเหนือไปจากข้ออ้างตามหลัก ‘ประชาธิปไตยสากล’

๑.๒ พ.อ. ชาญ พงศ์สถิตานนท์, ก้าวต่อไปของ สังคมไทย : เป็นประชาธิปไตยเพื่อผู้ คอมมิวนิสต์

บทความลงวันที่ ๓๐ ก.ค. ๒๓ นี้ เสนอว่า สังคมไทย
จัดเป็นสังคมเสรีนิยม-ด้อยพัฒนา ที่มีปัญหาทางด้าน
เศรษฐกิจ (ซึ่งถือเป็นพื้นฐานรากเหง้าของสังคม), ด้าน
สังคม (ที่มีค่านิยมอยากเป็นเจ้าของคนขายคน (“สังคม
ข้าราชการ”) และยกย่องเงิน) ตลอดจนด้านการเมือง
ที่ถือเป็นปมขัดแย้งในการแก้ปัญหาซึ่งก็ประสบปัญหา
รุนแรงเช่นกันตั้งแต่เรื่องรัฐธรรมนูญ การเลือกตั้ง พรรค

พ.อ. ชาญ พงศ์สถิตานนท์

การเมือง การหาเสียง และรัฐสภา) ผู้เขียนมองว่า
การเมืองและเศรษฐกิจไทย มีลักษณะเป็นการผูกขาด
อำนาจ “ไม่ใช่สังคมประชาธิปไตยตามที่รัฐบาลโฆษณา”
(น. ๒๕) อำนาจทางการเมืองอยู่ในมือของกลุ่มพวก
พรรคข้าราชการ อำนาจทางเศรษฐกิจอยู่ในมือคนกลุ่ม
น้อย ที่ในอนาคตจะยิ่งผูกขาดทางเศรษฐกิจมากขึ้น ซึ่ง
เท่ากับว่ายังมีอำนาจอิทธิพลต่อรัฐบาล ข้าราชการยิ่งขึ้น
ทุกที “และแล้วนั่นก็คือ รัฐบาลของนายทุน โดยนาย
ทุน และเพื่อนายทุนในที่สุด”

ด้วยปัญหาเช่นนี้ ผู้เขียนจึงเสนอว่า “ก้าวใหม่
ของสังคมเสรีนิยม-ด้อยพัฒนา เช่นสังคมไทยนี้ ไม่
น่าจะเป็นวิธีการอื่นนอกจากวิธีการเปลี่ยนแปลงแบบก้าว
กระโดด (ปฏิวัติ) ซึ่งมีอยู่เพียง ๒ ทางเท่านั้น คือ ก้าว
กระโดด (ปฏิวัติ) ไปสู่สังคมประชาธิปไตย กับก้าว
กระโดด (ปฏิวัติ) ไปสู่สังคมนิยม” (น. ๓๑) เขากล่าว
เพิ่มเติมด้วยว่า “ในบรรดาปัญหาทั้งสิ้นในสังคมไทย
ปัจจุบัน ปัญหาสร้างประชาธิปไตยกับปัญหาผู้คอมมิวนิ
สต์นับว่าเป็นปมเงื่อนสำคัญ เปรียบได้กับปัจจัยชี้ขาด
ของการเปลี่ยนแปลงทีเดียว เพราะถ้าสร้างประชาธิปไตย
สำเร็จก็หมายถึงผู้คอมมิวนิสต์ชนะ ก้าวต่อไปก็คือ สัง
คมประชาธิปไตย แต่ถ้าหากผู้คอมมิวนิสต์ไม่ชนะ นั่น
ก็หมายถึงสร้างประชาธิปไตยล้มเหลว ก้าวต่อไปก็คือ
สังคมนิยม”

สำหรับทัศนะเช่นนี้ น่าสงสัยจริงๆ ว่ามีหลัก
การอะไรในการลดทอนปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม
ลงมาเป็นปัญหาของการเผชิญหน้าระหว่างสองลัทธิการ
เมืองนี้ บางทีนี่อาจเป็นตัวอย่างของการมองปัญหาใน
ระดับ “เบองบน” ยิ่งกว่านั้น ถ้าเราขึ้นอยู่กับผู้เขียน
ผู้เขียนก็น่าเป็นห่วงจริงๆ ว่า ในขณะที่การปฏิวัติสังคม
ประชาธิปไตยยังเป็นแนวทางที่คลุมเครือมืดมนอย่างยิ่ง
การปฏิวัติสังคมนิยมกลับกำลังดำเนินการอยู่แล้ว เมื่อ
เป็นเช่นนั้น อนาคตของฝ่ายแรกก็คงเป็นการต่อสู้กันฝ่าย
หลังต่อไปเรื่อย ๆ

ประเสริฐ ทรัพย์สุนทร

๑.๓ ประเสริฐ ทรัพย์สุนทร, **เมื่อไรจะก้าว
เสียดี : ต้องปฏิวัติประชาธิปไตย**

ผู้เขียนคอลัมน์ประจำของหนังสือ *ตะวันใหม่* คนนี้ได้ใช้การศึกษาทางประวัติศาสตร์ พิจารณาพัฒนาการของสังคมไทยเปรียบกับสังคมญี่ปุ่น และพบว่า สังคมไทยควรจะก้าวมาครั้งหนึ่งในอดีต แต่ก็ไม่ได้ก้าวเสียดีที่ เมื่อเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของไทยกับญี่ปุ่นในอดีตช่วงยุคเดียวกันนั้นจะเห็นความแตกต่างว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ “ญี่ปุ่นเปลี่ยนระบอบเผด็จการ โชกุนแห่งสมัยกลางเป็นระบอบประชาธิปไตย และให้ระบอบประชาธิปไตยผลักดันความเปลี่ยนแปลงในด้านอื่น ๆ อย่างรอบด้าน แต่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ มากมาย แต่สิ่งหนึ่งไม่เปลี่ยนแปลงคือ ไม่เปลี่ยนแปลงระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย” (น. ๓๔) อาจกล่าวสั้น ๆ ได้ว่า ในขณะที่ญี่ปุ่นก้าว แต่ไทยไม่ก้าว นั่นก็คือ “ญี่ปุ่นทำการปฏิวัติประชาธิปไตย ไทยไม่ทำการปฏิวัติประชาธิปไตย” (น. ๓๕)

ปัญหาที่ยังคงอยู่กับสังคมไทยจวบจนปัจจุบัน “นักประชาธิปไตยเมืองไทยล้มกันไปหมดว่าระบอบประชาธิปไตยจะมีขึ้นได้ก็ด้วยการปฏิวัติประชาธิปไตย ผู้ที่ยังคิดจะทำการปฏิวัติประชาธิปไตยคงเหลือแต่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท) พวกเดียว” (น. ๓๖) แต่ด้วยปัญหาบางอย่าง พคท. ก็ทำไม่สำเร็จ

ประเด็นที่ควรทบทวนก็คือ การปฏิวัติประชาธิปไตย โดยนักประชาธิปไตยกับการปฏิวัติ โดยพรรคคอมมิวนิสต์ที่ผู้เขียนกล่าวถึงนั้น มีข้อคล้ายคลึงและแตกต่างกันอย่างไร ในบทความที่แล้ว เราก็ได้พบความเห็นเกี่ยวกับการปฏิวัติไปสู่สังคมประชาธิปไตย โดยไม่มีรายละเอียดที่ชัดเจนใด ๆ เช่นกัน นำมาคิดจริง ๆ สำหรับแนวทางอันมีคตินของนักประชาธิปไตย

๑.๔ พล.ท.หาญ ถีนานนท์, **ก้าวต่อไปของ
สังคมไทย : ขึ้นกับการปฏิบัติตาม**

๖๖/๒๕๒๓

แม้บทความขนาด ๒๘ หน้าจะเริ่มต้นด้วยการออกตัวว่า “มีความรู้เรื่องวิชาการด้านสังคมน้อยมาก” แต่ผู้เขียนก็ใช้กระดาษถึง ๑ หน้า ในการปูพื้นความเข้าใจเรื่องสังคม โดยกล่าวถึง กฎหมาย และวัฒนธรรม เป็นสำคัญ ต่อมาจึงเข้าสู่เรื่องสังคมไทย “ที่แท้จริง” ในอดีตและปัจจุบันซึ่งได้ยกปัญหาสำคัญ ๆ ขึ้นมากล่าวทั้งด้านการปกครอง, ระบบเศรษฐกิจ, สังคม, การคอร์รัปชั่น, ยาเสพติด, อาชญากรรม, การทำลายทรัพยากร, ปัญหาแรงงาน และในที่สุด ปัญหาการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนเขาจะให้ความสำคัญกับปัญหาด้านการปกครองมากที่สุด เมื่อกล่าวถึงก้าวต่อไปของสังคมไทยว่ามีทางเดินอยู่ ๓ ทาง คือ (๑) ก้าวไปสู่สังคมประชาธิปไตยด้วยความพร้อมใจของทุกคน (๒) ก้าวไปสู่สังคมเผด็จการด้วยความศรัทธาของชนชั้นปกครอง (๓) ก้าวไปสู่สังคมคอมมิวนิสต์ด้วยความมีชัยชนะในสงครามประชาชนของชนชั้นกรรมาชีพ (น. ๖๑)

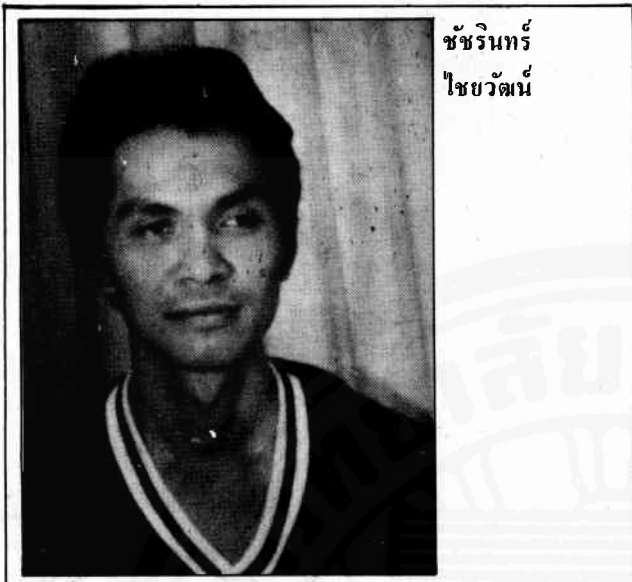
สำหรับผู้เขียน การต่อสู้ของสามขบวนการ คือ ขบวนการประชาธิปไตย ขบวนการเผด็จการ และขบวนการคอมมิวนิสต์นั้น การแพ้ชนะขึ้นอยู่กับว่าขบวนการไหน จะเข้มแข็งมากกว่ากัน และประชาชนเลือกฝ่ายใด มีข้อ น่าสังเกตว่า ผู้เขียนได้เชื่อมโยงลักษณะการใช้อำนาจ ของสังคมนิยม (ตามลักษณะสามขบวนการนั้น) เข้ากับเรื่อง ชนชั้นทางสังคม โดยกล่าวว่า “สังคมเผด็จการใช้อำนาจ ของสังคมนิยม ถ้าอำนาจของสังคมนิยมตกอยู่ภายใต้อำนาจ ของคนกลุ่มเล็ก ๆ น้อย ๆ เพียงบางกลุ่มบางพวก ก็เป็น สังคมเผด็จการ....ถ้าอำนาจสังคมนิยมตกอยู่ภายใต้อำนาจของ คนส่วนใหญ่ในแต่ละชนชั้นก็จะมีสังคมนิยมประชาธิปไตย คนส่วนใหญ่ของสังคมนิยมคือชนชั้นกลาง”(น. ๕๕) ดูเหมือน “ชนชั้นกลาง” ในที่นี้จะหมายถึงกลุ่มคนที่อยู่ระดับ กลางในแต่ละชนชั้น (ทั้งชนชั้นสูง กลาง และต่ำ) และ ด้วยเหตุนี้จึงเห็นว่าคนส่วนใหญ่ของสังคมนิยมคือชนชั้น กลาง น่าสงสัยจริงๆ ว่าเขามีหลักเกณฑ์อะไรในการ บังคับ “กลุ่มคนระดับกลางในแต่ละชนชั้น” นี้ อย่างไร ก็ดี ความสับสนกลับเพิ่มขึ้นเมื่อเขากล่าวต่อมาว่า “ชน ชั้นสูงและชนชั้นต่ำส่วนใหญ่จะมีความคิดเผด็จการ คือ เห็นแก่ตัว เห็นแก่ได้ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเป็นใหญ่ เมื่อชนชั้นสูงเป็นชนชั้นปกครองสังคมนิยมก็จะเป็นสังคมนิยม เผด็จการ ถ้าชนชั้นกลางปกครองก็จะเป็นสังคมนิยมประชาธิปไตย และถ้าชนชั้นต่ำปกครองก็จะเป็นสังคมนิยมคอมมิวนิสต์”

ขอให้เราละปัญหาไว้ แล้วพิจารณาอีกเรื่องหนึ่ง ที่เกี่ยวข้องกัน ในขณะที่เสนอว่า “ก้าวต่อไปของสังคม ไทย” ขึ้นอยู่กับปวงชนชาวไทยทั้งชาติว่า “เราควรจะนำ สังคมของเราไปสู่วิถีทางใด และพร้อมใจกันกำหนด วิธีการที่จะไปสู่สังคมนั้นได้อย่างไร” (น. ๖๑) แต่เขาก็ ย้ายอยู่ตลอดเวลาว่า “การก้าวต่อไปของสังคมไทย นั้น ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของกองทัพแห่งชาติเป็น สำคัญ” (น. ๖๒) ปัญหาการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์กลับ ถูกยกขึ้นเป็นเรื่องใหญ่ บดบังปัญหาอื่น ๆ และชัยชนะ ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติภาระหน้าที่ตามคำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ ๖๖ / ๒๕๒๓ เรื่อง นโยบายการต่อสู้เพื่อเอาชนะ คอมมิวนิสต์โดยอาศัยกองทัพแห่งชาติ

น่าสนใจจริงๆ ว่า แม้จะยอมรับว่าสังคมไทยมี ปัญหารุนแรงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และทราบด้วยว่า สังคมนิยมเป็นเงื่อนไขสำหรับความสำเร็จของคอมมิวนิสต์ แต่ข้อสรุปก็มาเน้นที่การต่อสู้เอาชนะคอมมิวนิสต์ด้วย กองทัพ “ที่ถืออาวุธปฏิบัติภาระหน้าที่ทางการเมือง” ขอ ให้นำถ้อยคำที่หน้าข้อ ๑.๒ ซึ่งกล่าวมาแล้วด้วย ในแง่หนึ่ง บทบาทหน้าที่ของรัฐถูกเน้นในการรักษาสถานะเดิมภายใต้เหตุผลเรื่อง “ความมั่นคงของชาติ” และในหลาย ๆ ครั้ง มันยังถูกทำให้เป็นสิ่งเดียวกับ “ความเป็นประชาธิปไตย” ด้วย เหตุผลที่แสนง่ายก็คือ ทั้งสองเหมือนกัน ตรงที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์

พล.ต. ชาญ ीलานนท์

ชัชวรินทร์
ชัยวัฒน์

๑.๕ ชัชวรินทร์ ชัยวัฒน์, ก้าวต่อไปของสังคม ไทย : ความหวังของ “ธรรมะยอม ชนะอธรรม”

บทความขนาด ๖ หน้า ได้พยายามพูดถึง “ความไม่
เป็นธรรม” ในการแจกแจงทรัพย์สินทั้งในฐานะที่เป็น
ปัญหาของโลกปัจจุบันและของสังคมไทยเอง จะเป็น
สูตร อย่างหนึ่งของนักเขียน “ฝ่ายก้าวหน้า” ที่มักนิยาม
“ประชาชน” เข้ากับคำอื่น ๆ ที่มีนัยในแง่ดี เช่น “ประ
ชาธิปไตย” “พลังที่เป็นธรรม” เป็นต้น ผู้เขียนเห็นว่า
สภาพความขัดแย้งทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม
ที่เกิดขึ้น “เป็นภาพสะท้อนที่ให้เห็นถึงความพ่ายแพ้
ของฝ่ายธรรมในประเทศ” (น. ๓๑) ซึ่ง “ฝ่าย
ธรรม” ในที่นี้หมายถึงฝ่ายปกครองนั่นเอง (น. ๖๘)
ตรรกวิทยาของเขาจึงเข้าสู่ตรงตัวนี้ เมื่อเขากล่าวว่า
“กลุ่มอำนาจแต่ละกลุ่มในประเทศเราที่เกิดขึ้นในขณะนั้น
โอกาสก่อเกิดขึ้นเพราะความเสื่อมถอยทางอำนาจของฝ่าย
ปกครอง และความเสื่อมถอยของฝ่ายปกครองก็เกิดขึ้น
เพราะพลังการต่อสู้ที่เป็นธรรมของฝ่ายประชาชนนั้น
เอง” ผู้เขียนมองอนาคตด้วยความหวังบนพื้นฐานดัง
กล่าวประกอกับสปีริตแบบคนมองโลกในแง่ดี : “จง
เชิดหน้าทำทาบเดินไปสู่ความใฝ่ฝันอันยาวไกลข้างหน้า...”

๑.๖ ส. ศิวรักษ์, เมืองไทยในมือเปรม : ผู้ ปกครองต้องเป็น ผบ. ทบ.

บทความนี้มาจากปาฐกถาชื่อเดียวกัน ซึ่ง ส. ศิวรักษ์
แสดง ณ สโมสรหนังสือพิมพ์เมืองลอสแอนเจลิส เมื่
วันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๒๓ ไม่ทราบเป็นเพราะเหตุนี้
หรือไม่ ทำให้เราพบสำนวนกึ่งเสียดสี ประชดประชัน
อย่างถึงใจตลอดทั้งเรื่อง

ส. ศิวรักษ์ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับ “คุณเปรม”
๓ แฉ่ คือ ในฐานะที่เป็นผู้บัญชาการทหารบก, เป็น
นายกรัฐมนตรี และเป็นผู้นำ สำหรับในฐานะแรก เรา
เห็นว่าตั้งแต่ปี ๒๕๕๐ เป็นต้นมาทหารบกได้เป็นใหญ่
ตลอดมาไม่ขาดสาย “ถึงแม้จะมีนายกรัฐมนตรีพลเรือน
ขึ้นมาขัดตาทัพบ้าง.... (แต่) ผู้ปกครองบ้านเมืองอย่าง
จริงจังนั้น ต้องเป็นผู้บัญชาการทหารบกตลอดเวลา”
(น. ๓๔) ผู้ปกครองทุกคนจำต้องพึงตำแหน่งนี้เสมอ
เพราะฉะนั้น “เวลาพิจารณาถึงการปกครองบ้านเมือง
โดยเปรม ให้นึกถึงทหาร” (น. ๓๕)

ส่วนในฐานะที่สอง เขาพยายามชี้ให้เราเห็นว่า แม้คุณเปรมจะเป็น ผบ.ทบ. แต่ในกองทัพบกเองก็แตกแยกกันมาก และในฐานะที่เป็นนายกรัฐมนตรี ก็ต้องเผชิญกับคณะรัฐมนตรีที่ขาดเอกภาพ พรรคการเมืองทั้งหลายต่างพยายามแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมืองจากฐานะทางการเมือง “พรรคแสบต้องการคุมสถานะทางเศรษฐกิจ... ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งต้องการคุมทางอุตสาหกรรม นั่นคือพรรคชาติไทย... ผมเคยถามลูกชายหัวหน้าพรรคชาติไทยว่า ตามจริง ๆ เด็ดว่า ทำไมคุณประมาณ คุณชาติชายจึงยังเล่นการเมืองอยู่ได้ เขาตอบผมว่า ถ้าไม่เล่นการเมือง ธุรกิจการค้าเขาก็แย่” (น. ๑๖)

เมื่อเป็นเช่นนั้น ดูเหมือนเราจำเป็นต้องเข้าสู่ประเด็นที่สามอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ว่า คุณเปรมในฐานะหัวหน้าคณะรัฐบาล สามารถเป็น “ผู้นำ” ได้ดีแค่ไหน เพื่อจะหาคำตอบว่า เมืองไทยจะไปได้แค่ไหน หลังจากพยายามนิยาม และยกตัวอย่างผู้นำที่เลวและที่ดแล้ว คำ

ส. ศิวรักษ์

ตอบของ ส. ศิวรักษ์ ก็คือ คุณเปรมไม่มีคุณสมบัติของผู้นำที่เลวหรือดีเลย “และที่คุณเปรมเป็นนายกฯ อยู่ได้ก็เพราะตำแหน่ง ผบ.ทบ. ด้วยเหตุนี้ คุณเปรมจะเกษียณอายุปลายปีนี้จึงมีการออกข่าวว่าจะมีการต่ออายุ ผบ. ทบ” (น. ๑๘) หรือว่าเหตุผลในการต่ออายุ ผบ. ทบ. จะเป็นอย่างที่เขาพูดจริง ๆ ?

นอกจากนี้ ส. ศิวรักษ์ ยังกล่าวถึงเบื้องหลังคณะรัฐบาลแห่งประเทศไทย ที่มีทั้งบรรษัทข้ามชาติ, กอ.รมน. ที่เป็น “รัฐบาลภายในของรัฐบาลทหาร”, ซี.ไอ.เอ. ที่ใกล้ชิดสนิทสนมกับทั้ง กอ.รมน. และสภาความมั่นคง ตลอดจนบริษัทค้าอาวุธ ซึ่งแม้แต่ประเทศที่ยากจนอย่างเมืองไทย ก็มีงบประมาณกลาโหมเป็นอันดับหนึ่ง

ส. ศิวรักษ์ จบการบรรยายของเขาด้วยการเรียกร้องให้ทุกคนศึกษาปัญหาของบ้านเมืองให้ทั่วถึงและชัดเจน “ถ้าเราปลูกให้ทุก ๆ คนเห็นปัญหา เมืองไทยในอนาคตก็จะอยู่ในมือเรามากขึ้นทุกที” (น. ๘๖)

๑.๗ กมสัน พงษ์สุธรรม, ก้าวต่อไปของสังคมไทย : นโยบายแก้ปัญหาไม่ได้ ต้องเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง

“การแก้ปัญหาด้วยนโยบายต่าง ๆ นั้นไม่สามารถที่จะขจัดปัดเป่าตัวปัญหาให้เจือจางลงได้... การแก้ปัญหานั้นแก้ไม่ตรงจุด” (น.๘๘) ผู้เขียนเสนอว่า สาเหตุของปัญหาที่แท้จริงนั้น ต้องดูที่โครงสร้างในแต่ละส่วนของสังคม และเขาเริ่มพิจารณาตั้งแต่โครงสร้างทางสังคมของไทยที่เป็น สังคมกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา ถูกครอบงำโดย “จักรพรรดินิยม” โครงสร้างทางเศรษฐกิจที่มีการผูกขาดทุกขั้นตอน ความอุดมสมบูรณ์อยู่ในเขตเมือง ความขาดแคลนอยู่ในเขตชนบท ส่วนโครงสร้างทางการเมืองก็เป็นการผูกขาดอำนาจ ในมือกลุ่มคนที่หมายถึงกองทัพกับพวกนายทุน และเจ้าที่ดิน “ในขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่ขาดโอกาสทางการเมือง ขาดสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมือง” (น. ๘๐) ด้วยการพิจารณาปัญหาจากแง่โครงสร้างเช่นนี้ ผู้เขียนจึงเสนอในตอน

กมลสัน
พงษ์สุธรรม

สุดท้ายว่า ก้าวต่อไปในอนาคตต้องเป็นการทำลายล้าง โครงสร้างที่ผิดปกติทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองให้หมดไปอย่างสิ้นเชิง ซึ่งเป็นการ “ถอนรากถอนโคนต้นตอของปัญหา”

นี่เป็นที่สนทนาที่เสนอการปฏิวัติโครงสร้างความสัมพันธ์ของระบบส่วนต่างๆ ของสังคม นำเสียดายที่ผู้เขียนไม่ได้เสนอแนวทางที่ชัดเจนว่า “การปฏิวัติ” ในทัศนะของเขา มีลักษณะเป็นอย่างไร แต่เราสามารถเปรียบเทียบความคิดและการมองปัญหาทำนองเดียวกันกับงานของปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ ซึ่งชัดเจนมากขึ้นในตอนต่อไป

๑.๘ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงสังคมไทย: ปัญหาของประเทศกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา

บทความขนาด ๔๖ หน้าเรื่องนี้เป็นบทวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์การเมือง ตามความถนัดของผู้เขียน มีวัตถุประสงค์เพื่อ “ชี้ให้เห็นแนวโน้มหลักของการเปลี่ยนแปลงสังคมไทย นับตั้งแต่ประเทศได้เริ่มเข้าไปอยู่ในระบบการค้าระหว่างประเทศ และตกอยู่ใต้อิทธิพลของทุนนิยมต่างชาติจนกระทั่งยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะได้มีการเน้นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงหลัง สงครามโลกครั้งที่ ๒ ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศไทยได้กลายเป็นประเทศกึ่งเมืองขึ้นของจักรวรรดินิยมไปแล้ว” (น. ๕๑)

บทวิเคราะห์แบ่ง ออกเป็น สามภาค ประกอบด้วย เรื่องสังคมไทยกับแบบจำลองการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

กิจที่ไม่สม่ำเสมอ, โครงสร้างสังคมไทยในช่วงแห่งการเปลี่ยนแปลง และโครงสร้างอำนาจ อุดมการกับปัญหา มนุษยธรรมในช่วงแห่งการเปลี่ยนแปลง

บนพื้นฐานของการมองโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยว่าเป็นแบบ กึ่งเมืองขึ้น-กึ่งศักดินา ผู้เขียนได้เน้นบทบาทที่จักรวรรดินิยมได้เข้ามาครอบงำเศรษฐกิจไทย โดยร่วมกับกลุ่มนายทุนพ่อค้าและนายทุนหน้าใหม่ของระบบทุนนิยมที่ขยายตัวในระดับหนึ่งภายใต้โครงสร้างเดิม สภาพเช่นนี้ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจของไทยล้มเหลว และกลับก่อปัญหาความไม่สมดุล เหลื่อมล้ำและกดขี่ขูดรีดมากขึ้น เราจะพบว่า ในประวัติศาสตร์การพัฒนาของสังคมไทย กระบวนการแห่งความแตกต่างได้เกิดขึ้นในหลายๆ ด้าน หลายๆ ระดับ นับตั้งแต่ความแตกต่างระหว่างชนบทกับเมือง ระหว่างเศรษฐกิจสาขาต่างๆ ไปจนถึงความแตกต่างทางด้านอำนาจ ฐานะทางสังคม และชนชั้นในสังคม ผู้เขียนได้สรุปประเด็นเอาไว้ว่า “การพัฒนาผลผลิตของเศรษฐกิจไทย ไม่อาจเกิดขึ้นได้เลย ตราบใดที่จักรวรรดินิยมยังดำรงอยู่ ชนบทไทยและเศรษฐกิจที่ระบบจะถูกครอบงำโดยอย่างสิ้นเชิง จนอยู่ในสภาพที่ล่าหลังและสิ้นหวัง ระบบทุนนิยมไทยก็อาจจะแก้ไขสถานการณ์เช่นนี้ได้” (น. ๑๐๕) ดังนั้นการแก้ปัญหาจึงต้องมีเป้าหมายในการขจัดจักรวรรดินิยมที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อระบบ และชนชั้นปกครองของกลุ่มด้วย

ระบบทุนนิยมที่เน้นการแสวงหากำไรสูงสุด และการแข่งขันโดยเอกชน ไม่อาจพัฒนาขึ้นมาได้เต็มที่ภายในโครงสร้างเช่นนี้ ยิ่งกว่านั้น ในมุมมอง มันยังสร้างความตึงเครียดและความขัดแย้งทางสังคมเพิ่มพูนขึ้นด้วย สภาพเศรษฐกิจและสังคมของชนบทคือตัวอย่างที่เด่นชัดและนี่เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่บทความเน้นอย่างมาก การเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ภายใต้โครงสร้างแบบกึ่งเมืองขึ้นกึ่งศักดินา ได้ทำให้เมืองกลายเป็นศูนย์รวมทรัพยากรที่ครอบงำส่วนเกินมาจากชนบท ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำและทุกข์ยากอย่างรุนแรง สภาพเช่นนี้คือที่มาของวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของไทยปัจจุบัน

เท่าที่กล่าวมาคือแก่นของแบบจำลอง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ที่ขาดดุลยภาพ หรือ ไม่สม่ำเสมอ

เสมอ อันเป็นผลมาจากการที่ไทยเข้าร่วมระบบการค้าระหว่างประเทศ และตกเป็นประเทศกึ่งเมืองขึ้นของจักรพรรดินิยม ในช่วง หลัง สงครามโลก ครั้งที่สองมาจนปัจจุบัน ซึ่งผู้เขียนได้เน้นอีกครั้งในภาคที่สอง แม้ว่าในช่วงการเปลี่ยนแปลงระยะหลัง จะก่อให้เกิดรูปแบบใหม่ๆ ในการดำเนินชีวิตและเกิดชนชั้นกลางขึ้น แต่ความเหลื่อมล้ำก็ยังคงปรากฏอยู่ชัดเจน เนื่องจากสังคมยังอยู่ภายใต้โครงสร้างเดิมด้วยการแบ่งชั้นที่ไม่เท่าเทียมทั้งด้านอำนาจ อภิสิทธิ์ และรายได้ ประกอบกับการปราบปราม โดยกลไกของรัฐ ในมือผู้ปกครองที่เป็นอภิสิทธิ์ชน ความตึงเครียดในสังคมจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ผู้เขียนได้กล่าวสรุปเรื่องนี้ไว้ว่า “การเปลี่ยนแปลง ทางด้านเศรษฐกิจ อันเกิดจาก กระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรม การขยายตัวของเศรษฐกิจเมือง และการพัฒนาชนบทไม่ได้ทำให้ฐานะของคนส่วนใหญ่ดีขึ้น หรือทำให้โครงสร้างชนชั้นเปลี่ยนแปลงไปเลย ปัจจัย

ดร. ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์

สำคัญที่กดขวาง คือ การรวมอำนาจเศรษฐกิจสังคมของชนชั้นอภิสิทธิ์ (นายทุนใหญ่, เจ้าที่ดินใหญ่ และกลุ่มอิทธิพลทางเศรษฐกิจการเมือง)....” (น.๑๒๒)

ไม่ต้องสงสัยเลยว่า สภาพเช่นนี้ ได้ก่อผลในแง่ลบต่อชีวิตบุคคลโดยเฉพาะกรรมกร ชาวนา รุนแรงเพียงใด ความเหลื่อมล้ำต่ำสูงทางสังคม การกดขี่ทางเศรษฐกิจและการเมือง ไม่ใช่เงื่อนไขสำหรับความเป็นธรรมในสังคม แม้จะมีการกล่าวถึงหลักมนุษยธรรมของวัฒนธรรมไทยกันอยู่บ่อย ๆ ก็ตาม “สังคมไทยปฏิเสธหลักการมนุษยธรรม” เพราะจริงๆ แล้ว ภายใต้เงื่อนไขทางสังคม เช่นมนุษยธรรมไม่อาจเกิดขึ้นมาได้ กล่าวโดยสรุปก็คือ “ในระบบเศรษฐกิจกึ่งเมืองขึ้น-กึ่งศักดินาของเรา ความล้มเหลวทางเศรษฐกิจและความไม่เป็นธรรมทางสังคมเกิดขึ้นมาจากโครงสร้างทางสังคม คนในสังคมมีฐานะทางสังคมแตกต่างกันก็เพราะระบบการแบ่งชั้น รายได้ทรัพย์สินสมบัติ ทรัพย์สินกร เต็มไปด้วยความโน้มเอียงที่จะให้ผลประโยชน์แก่ชนชั้นที่อำนาจ ดังนั้น การต่อต้านระบบสังคมจึงเป็นสิ่งที่ไม่ได้” (น. ๑๓๑) อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงระบบสังคมจะต้องดำเนินควบคู่กับความคิดและวิธีการสำหรับสังคมใหม่ และ “เป้าหมายของสังคมใหม่ มิใช่อยู่ที่การยกระดับความเป็นอยู่ทางด้านวัตถุอย่างเดียว ที่สำคัญกว่าก็คือเราต้องสร้างสังคมใหม่ที่ทำให้คนในสังคมมีอิสระเสรีภาพ ได้รับการปลดปล่อยจากพันธนาการทุกรูปแบบ ปราศจากซึ่งความทุกข์ยากทางจิตใจ นั่นคือสังคมใหม่ที่มีคุณภาพใหม่” (น. ๑๓๐-๑)

แม้ว่าบทความจะเสนอภาพกว้าง ๆ โดยยกความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจสังคมขึ้นมาพิจารณาโดยเฉพาะ แต่ก็ทำให้เราได้มองเห็นปัญหามากมายที่สังคมนี้ได้ละเลยไป การพัฒนาอย่างตาบอด ภายใต้เงื่อนไขของระบบทุนนิยมในสังคมนี้ ได้ก่อปัญหาเกินกว่าที่คาดกันไว้มากมายนัก และขออย่าได้โต้แย้งอย่างเด็ก ๆ ว่า สิ่งที่เกิดขึ้นเกิดมาจากแนวการศึกษาอีกแบบหนึ่งที่บางคนไม่ยอมรับ ปัญหายังคงดำรงอยู่ และต้องได้รับการแก้ไข เมื่อการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ได้ก้าวไปถึงปัญหาคุณค่าชีวิตภายในสังคมนี้ไม่ได้รับความเป็นธรรม และด้วยเหตุผลนี้ ก็เพียงพอแล้วสำหรับการหันหน้าเข้าด้านระบบสังคมเก่า

กระจายอำนาจ

ก้าวต่อไปสำหรับสังคมไทย ซึ่งจะเป็นการก้าวสู่แนวทางใหม่ นั่นคือการกระจายอำนาจการปกครอง เป็นการเปลี่ยนแนวโน้มที่เป็นมาแต่เดิมของการรวมอำนาจสู่ศูนย์กลาง และเป็นการเปลี่ยนโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง ภูมิภาค (ชนบท) กับเมือง

สังคมไทยนับแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์จวบจนปัจจุบัน ได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญหลายครั้ง โดยมีข้อนำสังเกตคือได้รับอิทธิพลจากภายนอกไม่มากนักน้อย แต่การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่สุด ซึ่งส่งผลมาถึงสภาพปัจจุบัน ก็คือ การรวมศูนย์อำนาจของรัฐบาลกรุงเทพที่เริ่มในสมัยรัชกาลที่ ๕ ทำให้เขต ภูมิภาค แทบจะ สูญเสีย ลักษณะเดิมของตนไปทั้งหมด และต้องพึ่งพิงเมืองหลวง แม้ว่าจะมีเหตุผลเรื่อง 'เอกภาพ' และ 'ความมั่นคงของชาติ' ในการกระทำดังกล่าว แต่สภาพการณ์ปัจจุบันได้เปลี่ยนไปแล้ว และการรวมอำนาจได้กลายเป็นกุญแจสำคัญของปัญหาหลายประการในขณะนี้ "เมืองหลวงมีพลังดึงดูดอย่างมหาศาล...และมันก่อบัญชาชนในภาคชนบทเพราะทรัพยากรทั้งหลายถูกดึงเข้ามารวมอยู่แต่ในศูนย์กลาง" (น. ๑๔๕)

เมื่อพูดถึงการกระจายอำนาจ หลายคนอาจพึ่งราวกับการคุกคาม เพราะนอกเหนือจากการมุ่งรักษาสถานะเดิมเพื่อผลประโยชน์ของคนบางกลุ่มแล้ว ที่สะท้อนทั้งการเมือง และข้าราชการมี ต่อประชาชนในภูมิภาคก็เป็นแง่ลบด้วย "เอกภาพของชาติจะตกอยู่ในอันตราย เราไม่สามารถไว้วางใจประชาชนในภูมิภาคจังหวัดต่าง ๆ ได้ เราไม่รู้ว่าพวกเขาซื้อสัตย์ภักดีเพียงใด" (น. ๑๔๑) ผู้เขียนได้ให้ความเห็นในเรื่องนี้ว่า "เรามักมองประชาชนในฐานะที่เป็นปัญหาและไม่เคยมองว่าเป็น 'ศักยภาพ' ที่จะแก้ไข้ปัญหา เราให้ความสำคัญต่อประชาชนของเราเองน้อยมากจริง ๆ" (น. ๑๔๔)

ความไม่ไว้วางใจประชาชน และมุ่งต้องการรักษาสถานะเดิม มีพื้นฐานทางเหตุผลในเรื่อง "ความ

มั่นคงของชาติ" ซึ่งถูกมองควบคู่กับ "เอกภาพของชาติ" ไม่น่าแปลกใจอะไรที่เมื่อความคิดแบบอนุรักษนิยมเช่นนี้ ประกอบเข้ากับสปีริตอันเต็มทรมของการ ไม่นับถือผู้อื่น จะทำให้ความหมายของ "เอกภาพ" กลายเป็น "ความเหมือนกันทั้งหมด" ผู้เขียนได้ตั้งปัญหาถึงแก่นนี้เลยว่า "เราไม่สามารถคิดถึง "เอกภาพ" ของชาติเราในรูป "ความหลายหลาก" ของความคิด กิจกรรม ภูมิภาค และจังหวัดต่าง ๆ รวมถึงทุกอย่างที่เกื้อหนุนความรุ่งเรือง และเจริญก้าวหน้าของประชาชนของเราเลยหรือ? ทำไมเราต้องคิดถึง "เอกภาพ" ในรูปของ "การลงรอยพ้องกัน" กับระเบียบบรรทัดฐาน มาตรฐาน และนโยบายของศูนย์กลาง?" (น. ๑๔๔)

ในแง่หนึ่ง ความรู้สึกนึกคิดของ "ฝ่ายปกครอง" ดังกล่าว ทำให้เราต้องหวนคิดถึงความเป็นไปได้ของประชาธิปไตยในสังคมไทย สังคมแบบที่เรียกร้องความเหมือนกันทั้งหมดนั้น เป็นนัยสำคัญประการหนึ่งของความคิดแบบอำนาจนิยม ไม่ใช่ประชาธิปไตย บางทีพวกเขาอาจลืมไปว่า สังกสร้างสรรค้ชั้นสูงสุดอย่างหนึ่งของมนุษย์คือคนด้นั้นนี้ วางอยู่บนพื้นฐานของเอกภาพในความหลายหลาก

๑.๑๐ ยุค ศรีอาริยะ, ก้าวต่อไปของสังคมไทย ว่าด้วยอนาคตของการปฏิวัติไทย : ปฏิวัติขบวนการปฏิวัติเสียก่อน

เราได้เห็นมาแล้วจากหลายทัศนะข้างต้นว่า แนวทางของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเป็นทางเลือกอย่างหนึ่งของสังคม อย่างไรก็ตาม วิกฤต มิได้เป็นตัวแทนของลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างเบ็ดเสร็จ บทความของยุค ศรีอาริยะ เรืองนได้วิจารณ์ความคิดของ พลท. จากอีกแง่หนึ่งของคอมมิวนิสต์และนคือการเรียกร้องให้ปฏิวัติขบวนการปฏิวัติ เพื่อความสำเร็จในอนาคต

ผู้เขียนได้วิจารณ์หลักการของ พลท. อย่างรุนแรงว่าผิดพลาดที่ดำเนินตามลัทธิเหมาและติดอยู่กับ

“สูตรสำเร็จรูปที่คัดลอกมาจากจีน” (น. ๑๔๕) กล่าวคือ การวิเคราะห์สภาพสังคมไทยว่าเป็นสังคมกึ่งเมืองจีน กึ่งศักดินา ที่มีลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ ระบอบการขูดรีดแบบศักดินาครองฐานะที่เหนือกว่าในชีวิตเศรษฐกิจจักรพรรดินิยม ได้เข้าควบคุมเส้นชีวิตเศรษฐกิจการคลังและประการสุดท้าย ทุนนิยมแห่งชาติได้รับการกระตุ้นให้ขยายตัว แต่ถูกจักรพรรดินิยมและศักดินานิยมบีบบังคับผูกมัด ความคิดเช่นนั้นทำให้ พลท. มุ่งคิดถึงแต่ชวานา และไม่เห็นความสำคัญของชนชั้นกรรมาชีพสำหรับผู้เขียนนี้เป็นที่สะอึกสะอื้นเพราะเขาคิดว่าจริงๆ แล้ว ระบบทุนนิยมในสังคมไทยกำลังเติบโตเช่นเดียวกับชนชั้นกรรมาชีพ และชนชั้นนี้ควรเป็นตัวนำในการปฏิวัติไม่ใช่ชวานา เพราะ “มีอนาคตอันยาวไกล”

ความคิดผิด ๆ ของ พลท. ทำให้การปฏิวัติไม่มือนาคตอนแท้จริง ผู้เขียนจึงเสนอให้มีการปฏิวัติภายในขบวนการปฏิวัติเสียก่อน ซึ่งก็คือ “การต่อสู้ทางชนชั้นภายในขบวนการปฏิวัตินั่นเอง ระหว่างชนชั้นกรรมาชีพกับชนชั้นนายทุนน้อย ระหว่างความคิดลัทธิมาร์กซ์เลนิน กับความคิดเหมาเจ๋อตุง” (น. ๑๕๓) อย่างไรก็ดี ผู้เขียนกล่าวด้วยว่า เขาไม่ได้วิจารณ์ยุทธศาสตร์แบบจีน จากแง่ของแบบโซเวียต เพราะไม่มีแบบวิธีการปฏิวัติเพียงรูปแบบเดียว และต้องคัดค้านการลอกเลียนแบบเนื่องจากแต่ละสังคมก็มีลักษณะเฉพาะของตัวเอง การกำหนดยุทธศาสตร์จึงต้องอาศัยการค้นคว้าลักษณะพิเศษของสังคมนั้น (น. ๑๕๒)

การปฏิวัติยังคงดำรงอยู่ตามแนวทางคอมมิวนิสต์และยังทวีความแหลมคมขึ้นทุกขณะ ดูเหมือนที่ขณะนี้จะเป็นแบบสุดขั้วออกด้านหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบกับความคิดของนายทหารบางคนดังกล่าวข้างต้น เป็นความจริงว่าการกดขี่เอารัดเอาเปรียบกันมีอยู่มากมายในสังคมนี้น แต่ที่น่าสงสัยจริงๆ ว่า การปฏิวัติแบบคอมมิวนิสต์จะเป็นคำตอบที่ดีที่สุดหรือเปล่า ยิ่งกว่านั้น สำหรับการต่อสู้ระหว่างฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ อะไรคือเหตุผลที่

พล.ต. สุตสาย หัสติน

แท้จริงของการทำลายล้างกันและกัน ถ้าคำกล่าวของเล้าจื่อทว่า “การแข่งขันกันทางอุดมคติ ไม่จำเป็นต้องทำลายกันและกัน” นั้น เป็นความจริง

๑.๑๑ พล.ต. สุตสาย หัสติน, ผมก็อยากเปลี่ยนแปลงกับเขาบ้าง : สปริตที่น่ากลัว

บทความขนาด ๘ หน้า เป็นการเล่าเรื่องประกอบความคิดเห็นเกี่ยวกับช่วงการเปลี่ยนแปลง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และบทบาทที่ผู้เขียนได้ “เล่น” มาด้วยในระยะหลังเหตุการณ์เมื่อเขามองปัญหาสังคมไทยขณะนั้นว่า กำลังเกิดการแตกแยก (“ความไม่อยู่รอดปลอดภัยของชาติ”) เนื่องจากมี “รัฐบาลเงา” คือศูนย์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ขัดขวางการทำงานของรัฐบาลจริง ด้วยที่สะอึกสะอื้นต่อการดำเนินงานของศูนย์นิสิต ฯ เช่นนี้ ผู้เขียนจึงได้ “เล่น” บทบาทในการสลายพลังด้วยนโยบาย “แยกหัวออกจากตัว” (น. ๑๖๒) คือการให้อาชีวะเป็นเครื่องคานรัฐบาลเงาให้อ่อนแรงลง โดยดำเนินการเมื่อสบโอกาสในเดือนกันยายน ๒๕๑๗

จุดใหญ่ของบทความนี้จึงไม่ใช่ทัศนะสำหรับก้าว
ต่อไปของสังคมไทยโดยตรง แต่เป็นการแสดงความใน
ใจของผู้เขียนว่า “ผมก็อยากเปลี่ยนแปลง หรือพูดง่าย ๆ
ว่าอยากจะเล่นกับเขบบ้าง” ดูเหมือนคำว่า “อยากเล่น”
จะเหมาะกว่าคำว่า “อยากเปลี่ยนแปลง” เพราะตาม
ทัศนะของเขาฝ่ายใดก็ตามที่คิด และทำไม่เหมือนกับฝ่าย
รัฐบาลและสิ่งที่เขาเห็นด้วย จะถูกมองว่าเป็นตัวปัญหา
ต่อความไม่ปลอดภัยของชาติ ยิ่งกว่านั้น สปริตที่น่ากลัว
ของเขายังแสดงออกมาในการทำงานด้วย เช่น เมื่อคิด
จะใช้อาวุธเป็นเครื่องคานศูนย์นิติ ๓ เขากล่าวว่า
“... บังเอิญ ใน ระยะ นั้น เด็ก นัก เรียน อาชวะ ชอบ เล่น
ระเบิด และนี่ถือว่าเป็นสัญลักษณ์นักเรียนอาชวะ ระเบิด
ย่อมไม่เข้าใครออกใคร ทำให้คนตายได้ และทุกคนก็
กลัวตาย ดังนั้นหากปล่อยทุกอย่างให้เป็นไปตามธรรม
ชาติ อาชวะก็มีโอกาสชนะศูนย์นิติได้...” (น. ๑๖๒)

นอกจากจะมองการแสดงออกของประชาชนด้วย
ความถูกต้องและไม่ไว้ใจแล้ว สปริตของเขายังสื่อถึง
ความเป็นปฏิปักษ์และการทำลายล้าง นี้ไม่ใช่ความรู้สึก
นึกคิดของนักประชาธิปไตย บางที่เขาอาจพูดถูกที่บอก
ว่า “ผมก็มีสิทธิคิดอย่างทหารคิด” ถึงตอนนั้นเราคงต้อง
หวนคิดถึงบทบาทของ “ผู้รักษาประชาธิปไตย” เหล่านี้
บ้างแล้ว

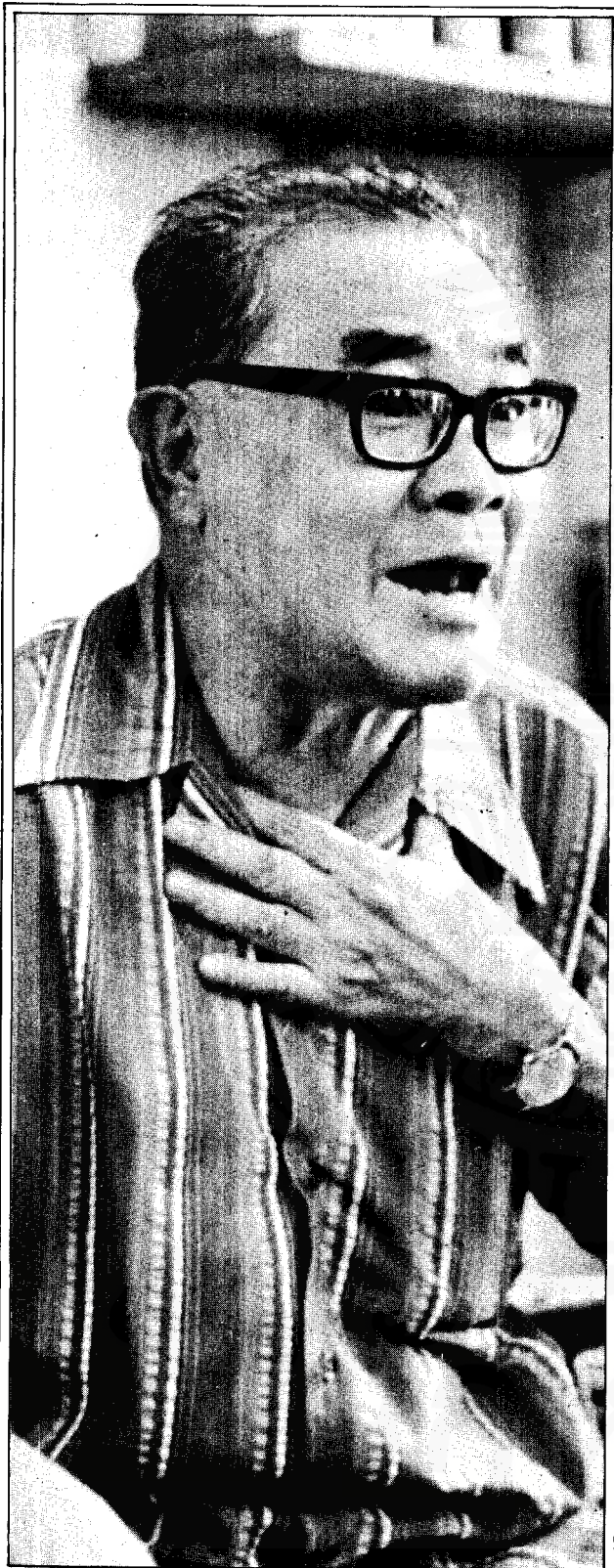
๑.๑๒ ม.ร.ว. อภิน ทรัพย์สิน, โครงสร้างสังคม ไทยและปัญหาเกี่ยวกับเกษตรกร การพัฒนา : โปรดยินยอมให้เกษตร กรมีกลุ่มผลประโยชน์

แม้ว่าสังคมไทยจะได้มีการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงการปก-
ครองในอดีต แต่ก็มีผลกระทบต่อโครงสร้างความ
สัมพันธ์ภายในน้อยมาก และนี่คือความหมายประการ
หนึ่งของ “ความเป็นสมัยใหม่แต่ไม่พัฒนา” ของเรา
โครงสร้างสำคัญที่ผู้เขียนยกมากล่าวคือ ลักษณะระบบ

อุปถัมภ์ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ตามแนวดิ่งและเขาได้แจก
แจงลักษณะของมันถึงเจ็ดประการ (น. ๑๗๒-๔)

กลุ่มเกษตรกรเองก็มีสภาพแบบอุปถัมภ์ และ
ปัญหาของเขา ยิ่งกว้างขวางขึ้นเมื่อต้องเกี่ยวข้องกับ
ข้าราชการและพ่อค้าในการพัฒนา แม้ว่าในระยะหลัง
ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้ากับเกษตรกรจะมีท่าทีเป็น
“ธุรกิจ” มากขึ้น แต่กับข้าราชการของรัฐ ลักษณะ
ระบบอุปถัมภ์ก็ยังปรากฏอย่างชัดเจน “ข้าราชการไทย
ส่วนมากยังยึดมั่นในคติที่ว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่
กับผู้ย่อย และคนรวยกับคนจนควรเป็นไปในแบบ
อุปถัมภ์ คือคนรวยช่วยเหลือเกื้อกูลคนจน และคนจน
ช่วยงานคนรวย มากกว่าที่จะเป็นแบบชนชั้นหรือกลุ่ม
ประโยชน์ที่มีการต่อรองซึ่งกันและกัน” (น. ๑๘๕) อย่าง
ไรก็ตามการช่วยเหลือเกื้อกูลเช่นนี้ไม่อาจเยียวยาความทรุด
โทรมและช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนของสังคมได้
นอกเหนือไปจากการที่ผู้อุปถัมภ์ก็สามารถเอาเปรียบผู้รับ
ได้ ทางออกที่ผู้เขียนเสนอคือ “การสร้างกลไกที่ทำให้
การต่อรองระหว่างชนชั้นเป็นไปอย่างราบรื่น และทุก
ฝ่ายมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องที่มีผลกระทบต่อ
ทุกฝ่ายอย่างสงบ.... วิถีทางหนึ่งที่จะสร้างให้เกิดกลไกดัง
กล่าวมาขึ้นได้ก็โดยการกระตุ้นให้ผู้ที่ยากจน และมีผล
ประโยชน์ร่วมกันให้รวมกลุ่มเป็นสถาบัน เพื่อพัฒนาตน
เองและต่อรองกับกลุ่มผลประโยชน์อื่น ๆ... เข้ามามีส่วน
ร่วมในการตัดสินใจในนโยบายที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์
ของเขา” (น. ๑๘๔) ตัวอย่างเช่น การสหกรณ์แต่ก็
ล้มเหลว

แต่การจัดตั้งกลุ่มผลประโยชน์ดังกล่าว ก็ต้อง
อาศัยรัฐ และข้าราชการ ที่มักแสดงบทบาทของผู้เหนือ
กว่าอยู่เสมอ ปัญหาจึงเป็นจุดจิวพันหลักที่ “เราอาจต้อง
ถามว่า จะเป็นไปได้หรือไม่ที่ข้าราชการจะทำหน้าที่
กระตุ้นให้เกิดกลุ่มผลประโยชน์ของเกษตรกรที่ยากจน”
และถ้ายินยอม “ก็ต้องนับว่าเป็นการเสียสละอย่างสูง”
บ่อยครั้งที่การดำรงอยู่ในสังคมนี้ต้องอาศัยการวิงวอน
แทนที่จะอยู่บนพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน

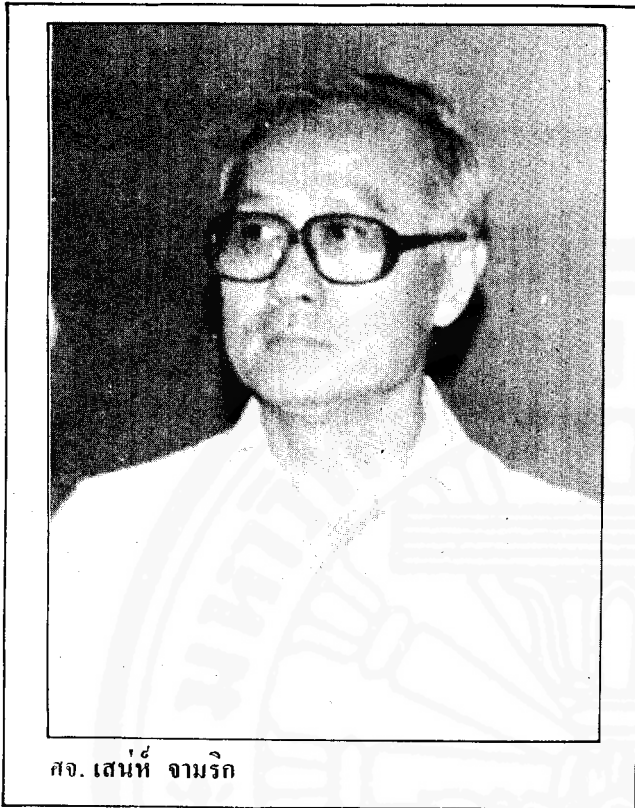
สังข์ พัทธโนทัย

๑.๑๓ สังข์ พัทธโนทัย, คนแก่บ่น : ข้อเตือน ใจนักการเมือง

บางครั้ง คำบ่นก็อาจไม่ใช่เรื่องไร้สาระ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคนแก่เกิดบ่นถึงสิ่งที่เขาเคยคลุกคลีมีประสบการณ์มาด้วยแล้ว ก็อาจถือเป็นข้อเตือนใจได้ทีเดียว บทความนี้ได้กล่าวถึงปัญหาทางการเมืองบางอย่างเช่น เงินในพรรคการเมือง การอุทิศเสียสละเพื่อบ้านเมือง การคอร์รัปชั่น ตลอดจนการทำงานของรัฐบาลที่ก่อความสงสัยแคลงใจแก่ประชาชนทั่วไป (เช่นกรณีโรงกลั่นน้ำมันของชาติที่กลับให้ต่างชาติมาเข้าหุ้นด้วย) สำหรับผู้เขียน คนที่เข้ามาสู่วงการเมืองต้องเป็นคนที่ยุติธรรมอย่างสูงเพราะ “การทรยศต่อหน้าที่ทางการเมืองคือการทรยศต่อประชาชนโดยตรง การทรยศต่อประชาชนประชาชนจะไม่ให้อภัยเลย เขาจะไม่ลืมชื่อของผู้ที่ทำการทรยศต่อเขาเป็นอันขาด” (น. ๑๘๘) แทนที่จะเป็นเรื่องของผลประโยชน์และอำนาจ อีกแห่งหนึ่งของการเมืองที่ต้องตระหนักก็คือ การเมืองในฐานะที่เป็นกิจกรรมเพื่อสาธารณชน

๑.๑๔ เสน่ห์ จามริก, พุทธศาสนากับสิทธิ มนุษยชน : มติทางสังคมของพุทธ ธรรม

โลกปัจจุบันเต็มไปด้วยภัยที่คุกคามต่อชีวิตและศักดิ์ศรีของมนุษย์ทั้งความขัดแย้งในสิทธิ และผลประโยชน์ที่ปรากฏออกมาในรูปของการแ่งดี และกดขี่ทางเศรษฐกิจและการเมืองที่ถือเอาอำนาจเป็นหลักการตลอดจนลัทธิการทหาร การสร้างสมกำลังอาวุธ และการแบ่งเป็นฝ่ายภายใต้สภาพการณ์เช่นนี้ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจึงเป็นเรื่องน่ากังวลว่าเราจะทำให้การเปลี่ยนแปลงเป็นไปเพื่อชีวิตที่ดีขึ้นได้อย่างไร ทางออกในเชิงสร้างสรรค์ซึ่งสำคัญที่สุดในปัจจุบันนี้ก็คือ เราจะต้องรำลึกและเข้าใจ “มนุษยชาติ” ในฐานะเป็นหลักความคิดเชิงคุณภาพ “เราจะต้องเข้าใจมนุษยชาติในฐานะที่เป็นหน่วยอันหนึ่งอันเดียวกัน มีชีวิตและมีความสำนึกในตนเอง เพราะถ้ามิฉะนั้นแล้ว เราไม่อาจจะเอาชนะการขัดแย้งระหว่างประชาชาติ ซึ่งเรากำลังจะเผชิญอยู่ และเราไม่อาจจะนำสันติสุขมาสู่โลกได้ ถ้าไม่ทำเช่นนั้น เราจะไม่อาจสร้าง

ศจ. เสน่ห์ จามริก

สรรคสังคมนุชย์ที่ลึกซึ้งและอุดมสมบูรณ์แผ่สร้าไป ด้วยเสรีภาพของบุคคลและลักษณะเฉพาะพิเศษของบรรดาเชื้อชาติและวัฒนธรรมต่าง ๆ และเป็นที ๆ คนทั้งปวงดำรงชีวิตอย่างผาสุกกลมกลืน” (น. ๒๑๓)

ความคิดนี้ สอดคล้องกับหลักวิถี มนุษยชนที่ว่า “มนุษย์ทั้งปวงเกิดมาเป็นเสรีและเสมอกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิ มนุษย์ทั้งปวงได้รับการประทานมา ซึ่งเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ” (น. ๑๕๕) ในแง่หนึ่ง พุทธศาสนาก็มีแนวคิดพื้นฐานเช่นนั้น และน้อมส่งทบทความนพยายามบอกเราตามวัตถุประสงค์ที่จะ “แสวงหาความหมายและจุดประสงค์ที่แท้จริง ของพุทธศาสนาจากแง่ของมนุษย์ชาติสากล” (ซึ่งต่างจากแง่ที่เป็นสถาบันของรัฐ) อาจกล่าวอย่างเฉพาะเจาะจงได้ว่า ผู้เขียนกำลังเสนอ “มิติทางสังคม” ของพุทธธรรม ซึ่งมักถูกละเลยมองข้ามไป อันที่จริง พุทธศาสนาสนใจทั้งส่วนตัวบุคคลและสังคม : “พระพุทธรธรรมมองเห็นชีวิตด้านในของบุคคลโดยสัมพันธ์กับคุณค่าด้านนอก คือทางสังคมด้วยและถือว่าคุณค่าทั้งสองด้านนั้นเชื่อมโยงต่อเนื่องถึงกัน ไม่แยก

จากกันและสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน” (น. ๑๕๖) เป้าหมายอันสูงส่งเพื่อ “รู้จักตนเอง” ของพุทธศาสนา จึงไม่ใช่เป็นเรื่องที่มุ่งแต่ชีวิตและฐานะของตนเองด้านเดียวแต่ยังมุ่งถึงของกันอื่น ๆ ด้วย

เราต้องตระหนักว่า แก่นแท้ของพุทธศาสนา คือการรับใช้มนุษยชาติ มิใช่เป็นสถาบันที่กลายเป็นเครื่องมือบังคับและกดขี่ พุทธศาสนาต้องเป็น “มรรควิธี” สู่การหลุดพ้นของมนุษย์ ในโลกปัจจุบัน ทั้งความคิดแบบเสรีนิยมและเสมอภาคนิยม (มาร์กซิสม์) ได้กลับกลายเป็นสิ่งยากคุณค่าและศักดิ์ศรีของมนุษยชน กล่าวคือฝ่ายแรกควบคุมกับลัทธิทุนนิยมได้มี “แนวโน้มเอียงอยู่ในตัวเองที่จะก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคอย่างแรง และนับวันจะมีมากขึ้นเรื่อย ๆ” (น. ๑๕๓) ส่วนฝ่ายหลังก็พยายามสร้าง “ชนชั้นใหม่” ในนามของ “เผด็จการของชนชั้นกรรมาชีพ” กระทำการย้ายอิสรภาพทางแพ่งและการเมืองในนามของความเสมอภาค ผลก็คือการแบ่งค่ายกันและต่างลิดรอนสิทธิมนุษยชนด้วยเหตุนี้ เราจำเป็นต้องแสวงหาความหมายและแนวทางใหม่ เพื่อคุณค่าและศักดิ์ศรีของมนุษย์ พุทธธรรมเป็นคำตอบหนึ่งที่ เราต้องแสวงหาการพัฒนาทิศทางด้านสังคมให้ยิ่ง ๆ ขึ้น โดยลำดับ และให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติ บทความนี้ได้เสนอข้อคิดเห็นอันสำคัญที่สุด ทั้งในแง่ของสังคมเฉพาะ และแง่สากลของมวลมนุษย์ ถึงเวลาแล้วที่เราต้องเรียนรู้ว่า ความหมายของประโยชน์สุขของมนุษย์ต้องอยู่บนพื้นฐานของสัจธรรม และการดำรงชีวิตต้องสำคัญกว่าลัทธิการเมืองใด ๆ

๑.๑๕ พล.ต.อาทิตย์ กำลังเอก, ก้าวต่อไปของสังคมไทย: ก้าวใหม่เพื่อความมั่นคง ปัญหาพื้นฐานของบทความนี้คือ “บ้านเมืองจะอยู่รอดหรือไม่” (น. ๒๒๑) และแนวคำตอบที่เสนอไว้ก็คือ “สังคมที่ดีและมั่นคงย่อมทำให้ชาติบ้านเมืองมั่นคงไปด้วย” (น. ๒๒๕) กล่าวคือ ก้าวต่อไปของสังคมไทย จะเริ่มด้วยการเปลี่ยนแปลงค่านิยมที่ไม่เหมาะสมเสียใหม่ และรักษา “สิ่งที่ดี” โดยการส่งเสริมอย่างจริงจัง สำหรับผู้เขียน “สิ่งที่ดี” นี้ก็คือ สถาบันพระมหากษัตริย์, สถาบันการปกครองแบบประชาธิปไตย (เพื่อจะต่อสู้กับ

ลัทธिकอมมิวนิสต์ได้) สถาบันครอบครัว และสถาบัน
ศาสนา (น. ๒๒๒-๓) ส่วนค่านิยมที่ไม่เหมาะสมนั้น
ผู้เขียนได้ยกมากล่าวมากมาย ซึ่งอาจสรุปได้ว่าเป็นค่านิยมที่
“ทำให้สังคมไทยเราเป็นรูปแบบที่ไม่ก้าวหน้า
ไม่ทันสมัย ไม่ประหยัด เลื่อนลอยและขาดเหตุผลผล”
(น. ๒๒๔)

มีข้อนำสังเกตอย่างหนึ่งว่า เรามักพูดกันถึงค่านิยมของบุคคล ราวกับมันเกิดมาจาก สุนทรียภาพ และเรียก
รื่องหาคุณค่าทาง ศีลธรรม โดยมองข้าม ความเป็นจริงทางสังคมไป หรือเมื่อเราพูดถึงค่านิยมของสังคม ก็มีได้
ตระหนักว่ามันสัมพันธ์กับโครงสร้างของระบบต่าง ๆ ในสังคม ตัวอย่างเช่น ระบบทุนนิยมที่เรียกเรื่องลักษณะ
ปัจเจกบุคคลนิยมและการแข่งขัน ประกอบกับโครงสร้างสังคมไทยแบบยอมรับลำดับชั้น (ตั้งแต่ในครอบครัวจนถึงระดับชาติ) มันย่อมส่งผลถึงค่านิยมในการดำรงชีวิต
แบบขกของเงิน นิยมวัตถุเห็นแก่ตัวและพึ่งพิงผู้มั่งอานาจ
พุดง่าย ๆ ก็คือ ค่านิยมอันเป็นความรู้สึกรักกิดของมนุษย์
จะถูกปรับให้เข้ากับสภาพการดำรงชีวิตของเขาในสังคม

พล.ต. อาทิตย์ กำลังเอก

และในมุมกลับ มันจะกลายเป็นพลังผลักดันสังคมแบบ
นั้นด้วย การคิดเปลี่ยนแปลงค่านิยมจึงไม่อาจทำได้โดยไม่
คำนึงถึง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของระบบในสังคม
ถ้าการมองปัญหาของเราเช่นนี้ถูกต้อง ก็นำคิดจริง ๆ ว่า
การเปลี่ยนแปลงค่านิยม ภายใต้อิทธิพลเพื่อความมั่นคง
อันมีนัยของการรักษาสถานะเดิม จะเป็นไปได้เพียงใด

๑.๑๖ ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, ก้าวต่อไปของ การแก้ปัญหาความยากจนในประเทศไทย : ปัญหาชีวิตที่ต้องแก้ไข

การศึกษาเรื่องนี้ให้เราเห็นถึงปัญหาสำคัญที่สุดเรื่อง
หนึ่งที่มีผลต่อก้าวต่อไปของสังคมไทย คือปัญหาความ
ยากจน ซึ่งในปัจจุบันประชาชนราว ๑/๔ ของประเทศ
หรือราว ๑๑ ล้านคน ตกอยู่ในภาวะยากจนสมบูรณ์แบบ
คนเหล่านี้มีอยู่ทั้งในเขตเมืองและชนบท แต่อัตราส่วน
ของความยากจนในชนบทสูงกว่าในเมืองประมาณ ๑-๕
เท่า คนยากจนไม่เพียงขาดแคลนทางวัตถุเท่านั้น แต่ยัง
อ่อนด้อยในคุณค่าของชีวิตด้วย การดำรงอยู่ของพวกเขา
ต้องแลกมาด้วยคุณภาพของชีวิต เช่นความเป็นมนุษย์
การทำงาน การอยู่อาศัย และอาหารการกินในสภาพที่
อาจเป็นอันตรายต่อชีวิต และสุขภาพได้ง่าย ๆ คงไม่
ต้องขำกแล้วว่าความยากจนเป็นปัญหาของชีวิตที่ต้องได้
รับการแก้ไขอย่างจริงจัง

มีปัจจัยหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อปัญหา
เช่นเดียวกับการแก้ไขที่มีอุปสรรคมากมาย โดยมีแก่นอยู่ที่
เจตนารมณ์ของรัฐบาลที่จะแก้ไขปัญหาย่างจริงจังเป็น
เบื้องแรก แต่ความไร้เสถียรภาพของรัฐบาลทำให้เรา
ไม่อาจคาดหวังอะไรได้ และทำให้เราต้องหันไปหาผู้ที่
“กุมชะตาและทิศทางของบ้านเมืองที่แท้จริง คือ ข้าราชการ” (น. ๒๓๔) แต่ระบบราชการที่เต็มไปด้วยการ
คอร์รัปชั่นและขาดการประสานงานก็ทำให้ความหวังของเรา
เรอ่ดมิคิดลง

ปัญหาความยากจนจึงจะคงอยู่กับสังคมไทยต่อไป
ไป บางทีอาจเป็นความจริงว่า สังคมนี้อุปสรรคหลักกับมนุษย์
ธรรม มันย้ายสิทธิมนุษยชนด้วยการมองข้ามความเป็น
ธรรมทางสังคม โปรดอย่าอ้างถึงการบริจาคนเพราะมันไม่

อาจช่วยให้บุคคลเป็นตัวของตัวเองได้ และยังต้องการ ฟังฟังด้วย ก้าวต่อไปของสังคมไทยจึงต้องคำนึงถึงเรื่องนี้เป็นสำคัญ

๑.๑๗ ชัยอนันต์ สมทวณิช, เป็นไทต้องเป็น

ธรรม : แก่นของชีวิตทางสังคม

แม้ว่าสังคมไทยจะยกย่อง “ความเป็นไท” หรือการมีอิสรภาพอย่างสูง และได้มีหลักประกันทางกฎหมายสำหรับสิ่งนี้ แต่การจะดำรงชีวิตในฐานะมนุษย์ที่เป็นไทได้อย่างเต็มภาคภูมินั้น เรายังต้องการ “ความเป็นธรรม” ด้วย และ “ความเป็นธรรมไม่เกี่ยวกับสิทธิการเมืองใด สิทธิหนึ่งโดยเฉพาะ ความยุติธรรมเป็นสิ่งสูงสุดที่ผู้ซึ่งเกิดมาเป็นมนุษย์จำเป็นต้องมี ความเป็นธรรมช่วยให้ความเป็นไทสมบูรณ์ขึ้น” (น. ๒๔๓)

ความเป็นธรรม(หรือความยุติธรรม) ไม่ใช่ความคิดเพื่อฝันลอย ๆ มันเป็นคุณค่าอย่างหนึ่งที่เผชิญหน้ากับมนุษย์มาทุกยุคสมัยและอย่างน้อย เราก็สามารถตระหนักถึงความจริงของมันได้ โดยดูจากผลลัพธ์ที่มันก่อขึ้นมาในการกระทำของมนุษย์ ตามปกติ คำ ๆ นี้มีความหมายเด่นทั้งทางกฎหมายและศีลธรรม อย่างไรก็ตาม ในบทความความนึกเหมือนผู้เขียนจะเน้นในความหมายแรก เมื่อเขากล่าวถึงความหมายของความเป็นธรรมว่า หมายถึง “การที่บุคคลคนหนึ่งควรได้รับการตอบแทนตามค่าของเขา ถ้าค่านั้นจะเป็นการทำงาน ความเป็นธรรมย่อมหมายถึงการได้รับค่าจ้างตอบแทน..... ในกรณีที่มิใช่กฎหมายประกันค่าจ้างขั้นต่ำ ความเป็นธรรมได้แก่ การที่ผู้ทำงานจะต้องได้รับค่าจ้างแรงงานไม่น้อยไปกว่าอัตราที่ได้กำหนดไว้ว่าเป็นอัตราค่าจ้างขั้นต่ำนั้น ในกรณีที่เกี่ยวกับกฎหมายโดยทั่วไป ความเป็นธรรมคือการได้รับปฏิบัติต่ออย่างเสมอหน้า ไม่มีการเลือกปฏิบัติตามกระบวนการยุติธรรม” (น. ๒๔๑-๒)

ความเป็นธรรมจึงเป็นหัวใจของการปกครองเป็นแก่นของชีวิตทางสังคม ขอให้เราระลึกถึงถ้อยคำที่มีผู้กล่าวถึงเสมอว่า “ถ้าไม่มีความยุติธรรมเสียแล้ว อาณาจักรจะเป็นอะไรเล่า ถ้าไม่ใช่ฝูงโจรใหญ่ๆ และฝูงโจรจะเป็นอะไรเล่า ถ้าไม่ใช่อาณาจักรเล็กๆ”

เสนีย์ เสาวพงศ์

๑.๑๘ เสนีย์ เสาวพงศ์, ก้าวเดินไปไหน : ปัญหาที่ต้องถาม

บุคคลที่เป็นทั้งผลิตผลของสังคม และเป็นผู้ผลักดันให้สังคมก้าวไป “ตามกฎหมายทางทวิสัย บวกกับจุดหมายแห่งจิตสำนึกทางสังคมที่คนในสังคมนั้นได้ตั้งไว้” ที่สำคัญที่สุดก็คือ จุดหมายนั้นจะต้องมีความสำคัญมากต่อมวลชนส่วนใหญ่ซึ่งจะสัมฤทธิ์ผลได้ก็ต่อเมื่อมันสอดคล้องกับเงื่อนไขทางทวิสัยของประวัติศาสตร์” (น. ๒๔๘)

แต่ดูเหมือนเงื่อนไขสำหรับการพัฒนาของสังคมไทยคงยังไม่สมบูรณ์ ทำให้ตลอดเวลาสองสามทศวรรษที่ผ่านมาเราก้าวเดินวนเวียนอยู่ในวงจักรของเผด็จการและบางทีอาจเป็นในอนาคตด้วย ดังนั้น จึงเป็นการยากที่จะตอบปัญหาให้แน่นอนลงไปว่า ก้าวต่อไปของสังคมไทยจะไปทางไหน “แต่ถึงจะไม่ได้คำตอบที่ชัดเจน ตามกันไว้เสมอก็เป็นของดี เพราะมันจะช่วยให้เราหาทิศทางในการก้าวเดินได้”

๑.๑๕ มนตรี เจนวิทย์การ, ก้าวต่อไปของ สังคมไทย ปัญหาสังคมเศรษฐกิจ และการเมือง : ก้าวของการเผชิญ ปัญหา

บทความเรื่องสุดท้ายนี้เป็นการสรุปรายงานและการสัมมนา เรื่อง “ปัญหาของประเทศไทยในทศวรรษหน้า” ประกอบกับความเห็นของผู้เขียนเอง เรื่องเริ่มด้วยปัญหา ประชากรและสังคม อันประกอบด้วยเช่นปัญหาความ ยากจน, การย้ายถิ่น, การประกอบอาชีพ, การว่างงาน และปัญหาอาชญากรรมในเขตเมือง ซึ่งรวมถึงยาเสพติด ด้วย และปัญหาเหล่านี้จะทวีความรุนแรงในอนาคตอัน ใกล้ ส่วนปัญหาเศรษฐกิจก็สำคัญไม่น้อยหน้ากันเนื่อง จากผลประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจ มิได้กระจาย สู่ประชาชนอย่างทั่วถึง เกิดความขัดแย้งระหว่างชนบท กับเมือง, กรรมกรกับนายทุน ผู้ผลิตกับคนกลาง นอก จากนี้ยังมีปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกัน เช่น การสงวน รักษาทรัพยากร (ป่าไม้ อาหาร แร่ธาตุ), การเพิ่มผล ผลิต, การแสวงหาเทคนิคที่เหมาะสมในการผลิต ตลอดจนภาวะหนี้สินของประเทศ และความขัดแย้งของกลุ่ม ผลประโยชน์ ซึ่งส่งเหล่านี้ได้นำไปสู่ปัญหาทางการเมือง และความสับสนอื่น ๆ “อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้”

ระบบการเมืองและการบริหารจะไม่ให้ความหวังอันสดใสใด ๆ เพราะเท่าที่ผ่านมา มันเป็นระบบ “ที่เลว” ซึ่งหากจะดำเนินงานต่อไป ก็ต้องมีการ ปรับปรุงขนานใหญ่ โดยยึดมั่นในผลประโยชน์ของสังคม ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

ก้าวต่อไปของสังคมไทยจึงเป็นการเผชิญปัญหา อันใหญ่หลวง ซึ่งจะทั้บถมทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ เรา ได้บทเรียนมาบ้างแล้วจากประเทศเพื่อนบ้านนี้เอง ความปรารถนาดีแต่เพียงอย่างเดียว ไม่อาจแก้ปัญหาเหล่านี้ได้ แต่ต้องอาศัยสติปัญญาและความกล้าหาญด้วย

๒. แนวโน้มสามทาง

“นั่นหน้ากันคนละทาง
สร้างดาวกันคนละดวง”

จากการพิจารณาประเด็นหลักของแต่ละบทความจะเห็น ได้ว่า ทุกเรื่องเห็นพ้องกันว่าสังคมไทยปัจจุบันเป็น สังคมที่มีปัญหา แม้จะเสนอ ในแง่มุมมองและน้ำหนักที่ แตกต่างกันไปบ้าง และแทบทุกเรื่องเห็นว่าจะต้องมีการ เปลี่ยนแปลงบางสิ่งเพื่อแก้ปัญหาทางที่เป็นการเสนออย่าง ตรงไปตรงมา และแฝงเร้น อย่างไรก็ตาม یریก็ตั้งได้กล่าวมา แล้วข้างต้นเกี่ยวกับลักษณะของบทความเหล่านี้ว่า ไม่ใช่ ทุกเรื่องที่กำลังอ้างอนาคตของสังคมไทยโดยตรง และ บางเรื่องก็มีปัญหาในการเชื่อมโยงสภาพปัจจุบันเข้าสู่แนว ทางแก้ไข เช่นเดียวกับที่บางเรื่องไม่ได้กล่าวถึงอุดมคติ หรือเป้าหมายใด ๆ ของอนาคตเลย

ในการประมวลเรื่องเพื่อจัดแนวโน้มเด่น ๆ ของ ความคิดในทั้น จึงต้องอาศัยการตีความเข้าประกอบอย่าง ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ปัจจุบัน มีแนวความคิดเด่น ๆ ใน การมองปัญหาของสังคมไทยและแนวทางแก้ไขอยู่สอง แนวแตกต่างกัน และทั้งสองได้ปรากฏอยู่ในหนังสือรวม บทความนี้ด้วย คือ แนวประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมกับ แนวสังคมนิยม(คอมมิวนิสต์) ส่วนแนวทางที่สาม ซึ่ง เรารู้จักกันในทั้นไม่ใช่เป็นแนวทางแบบลัทธิการเมืองที่ขัด เจนเหมือนสองแบบแรก แต่ก็เป็นแนวทางหนึ่งในการ มองปัญหาและทางแก้ไขของสังคมได้เช่นกัน และเรา เสนอขึ้นเพื่อจัดกลุ่มบทความจำนวนมากที่ไม่อาจจัดเข้า สองแบบแรกได้ ภายใต้ชื่อ “ปฏิกริยาแบบมนุษยนิยม”

อย่างไรก็ดี ผู้อ่านจำต้องคำนึงอยู่เสมอว่า การ จัดประเภทของเราทำขึ้นเพื่อความชัดเจนในการพิจารณา อันที่จริง มีบทความเพียงไม่กี่เรื่องเท่านั้นที่สามารถจัด เข้าประเภทเหล่านี้ได้โดยตรงแทบ ทุกเรื่องจะมีลักษณะ คาบเกี่ยวอยู่ระหว่างสองในสามแนวทางนี้ ซึ่งเราจะ ได้เห็นกันต่อไป

๒.๑ แนวประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม

แนวทางนี้ เสนออนาคตด้วยการ ปกครองแบบ ประชาธิปไตย และระบบสังคมเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี

มีแนวโน้มเพื่อดำรงสถานะเดิมของโครงสร้างและมุ่งแก้ปัญหาภายในขอบเขตของโครงสร้างเดิมในนามของ "การพัฒนา" กล่าวได้ว่า อุดมการณ์แห่งชาติ (คือ ชาติ, ศาสนา, พระมหากษัตริย์) คือจุดมุ่งหมายสูงสุดในการดำรงอยู่ของสังคม และภัยอันใหญ่หลวงของชาติ ก็คือ ลัทธิคอมมิวนิสต์ ภายใต้ปัญหาความมั่นคงของชาติ จุดสำคัญของแนวคิดนี้จึงเป็นการเสนอประชาธิปไตยเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ และนี่คือก้าวต่อไปของสังคมไทยในทัศนะนี้

ทัศนะที่จัดเข้าอยู่ในแนวนั้นได้ คือ พ.อ. ชาญ พงศ์สถิตานนท์, พล.ต. ชาญ ลีนานนท์, พล.ต. อาทิตย์ กำลังเอก, พล.ต. สุตสาข หัสติน พล.ต. ระวี วันเพ็ญ และ ประเสริฐ ทรัพย์สุนทร ไม่น่าแปลกใจที่กลุ่มทหารมีทัศนะเด่นในแนวนั้น จากการศึกษาเรื่องทหารกับการเมือง เราได้เรียนรู้กันว่า ทหารในฐานะที่เป็น "ผู้รับราชการป้องกันชาติ" ได้ขยายบทบาทของตนเองเข้ามาสู่การเป็น "ผู้รักษาความมั่นคง" ของชาติและด้วยความคุ้นเคยกับลักษณะการจัดองค์กรแบบที่เคร่งครัดในหน้าที่สายการบังคับบัญชา และความมีระเบียบอันหนึ่งอันเดียวตามที่สันคตินิยมอำนาจนิยม ความมั่นคงของชาติจึงถูกมองในลักษณะที่เป็นเอกภาพอย่างเบ็ดเสร็จ, สงบราบคาบ และมีนัยของอนุรักษนิยม ความขัดแย้งอันเป็นปกติธรรมดาของสังคมที่มีลักษณะหลากหลาย อาจถูกมองเป็นความวุ่นวายที่จะนำมาซึ่งความไม่มั่นคง มีข้อน่าสงสัยจริง ๆ ระหว่างหลักการประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมที่พวกเขาเสนอ กับทัศนคติพื้นฐานดังกล่าว ในขณะที่หลักการนั้นหมายถึง การยอมรับเสรีภาพและการแข่งขันภายในกฎเกณฑ์ของสังคมที่เต็มไปด้วยกลุ่มต่างๆ มันดูไม่สอดคล้องกับทัศนคติอันคับแคบแบบที่ถือเอกภาพเบ็ดเสร็จและการมองความขัดแย้งในแง่ลบเลย

ขอให้เราทบทวนความคิดเด่น ๆ ของบุคคลเหล่านี้ เพื่อเห็นภาพชัดเจนขึ้น พ.อ. ชาญ พงศ์สถิตานนท์ ได้เสนอถึงสังคมประชาธิปไตยที่ต้องสร้างขึ้นในฐานะที่เป็นคนละด้านของเหรียญอันเดียวกันกับสังคมนิยม (ที่ใช้ในความหมายเท่ากับคอมมิวนิสต์) ถ้าเราเห็นด้านหนึ่ง

ก็จะไม่เห็นอีกด้านหนึ่ง และในขณะที่ตระหนักถึงปัญหาหลาย ๆ ประการของสังคมที่สับสนนั้น เขาก็มองว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมนั้น จะมีการเมืองเป็นตัวกำหนด เมื่อเป็นเช่นนั้นก็น่าจะหมายความว่า ควรจะมีกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งเข้ามาถือนำการเมือง โดยมุ่งหมายที่สร้างประชาธิปไตยเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ ไม่ต้องเดาถึงพอจะทราบว่าคนกลุ่มนั้นจะเป็นใคร ในขณะที่เขามองทั้งพรรคการเมือง การเลือกตั้งและรัฐสภาว่าล้าแล้วแต่เป็นการแข่งขัน แข่งแย้งกันหาผลประโยชน์ส่วนตัวและวุ่นวาย

ความคิดเช่นนี้ ปรากฏชัดเจนอีกครั้งในบทความของ พล.ต. ชาญ ลีนานนท์ เขาได้วาดภาพสังคมไทยในอดีตไว้อย่างงดงามแต่ภาพสังคมปัจจุบันกลับเลอะเทอะดูไม่น่าอยู่เลย นี่เป็นธรรมดาของสังคมที่เต็มไปด้วยปัญหาและความสับสน ใญ่ไรก็ดี ก้าวต่อไปที่เขาเสนอ กลับเป็นก้าวของการต่อสู้ระหว่างประชาธิปไตยกับคอมมิวนิสต์ และการต่อสู้เป็นเรื่องของกองทัพ ไม่ใช่ของประชาชน อันที่จริงตามข้อเสนอเช่นนั้น ไม่มีหลักประกันใดๆ เลยว่า เมื่อเราชนะคอมมิวนิสต์แล้ว เราจะเป็นประชาธิปไตยจริงๆ

ความมั่นคงของชาติถูกเน้นอย่างอ่อนโยนในบทความของ พล.ต. อาทิตย์ กำลังเอก ที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงค่านิยมที่ไม่เหมาะสมเสียใหม่ แต่มันปรากฏภาพที่น่ากลัวในทัศนะของ พล.ต. สุตสาข หัสติน ข้อเขียนของเขาสะท้อนถึงความไม่ไว้วางใจในความคิด และการแสดงออกของประชาชนแล้วยังสื่อถึงการไร้ความรุนแรงที่ไม่อาจประนีประนอมได้ แม้ว่าเขาจะใช้คำว่าเพื่อ "ความอยู่รอดปลอดภัยของชาติ" แต่ดูเหมือน "ชาติ" กับ "รัฐบาลจริง" ได้กลายเป็นสิ่งเดียวกันไปแล้ว นอกจากนั้น เมื่อพิจารณาประกอบกับแนวโน้มทางจิตวิทยาของการถือตัวเองเป็นหลัก ทัศนะของเขาก็เป็นเรื่องที่น่าวิตกสำหรับแนวทางประชาธิปไตย

สองทัศนะสุดท้ายในแนวแรกนี้ คือ พล.ต. ระวี วันเพ็ญ และ ประเสริฐ ทรัพย์สุนทร ซึ่งเราจะพิจารณาคบคู่กันในฐานะที่เสนอความคิดเรื่อง "การสร้างประชาธิปไตย" ทั้งสองแตกต่างจากคนอื่นๆ ในกลุ่มนี้ ที่มีได้

มุ่งเน้นปัญหาความมั่นคงของชาติ บุคคลแรกได้เสนอ การสร้างประชาธิปไตยด้วยนโยบาย ซึ่งจะต้องเริ่มจาก คณะรัฐบาลผู้บริหาร ส่วนคนหลังกล่าวถึง “การ ปฏิวัติประชาธิปไตย” ที่แม้จะคลุมเครือ แต่ก็พอมองเห็น ได้ว่า มิได้เป็นความหมายแบบคอมมิวนิสต์โดยตรง เรา จึงจัดเขาไว้ในกลุ่มแรกนี้

ถึงตอนนั้น บางคนอาจตั้งข้อสงสัยกับบางทัศนะ ในแนวนี้ว่า แม้จะกล่าวถึงระบอบเสรีประชาธิปไตย แต่ก็ไม่ปรากฏความเห็นบางอย่างที่ขัดแย้งในตัวเองด้วย ที่สำคัญคือ การเน้นความมั่นคงของชาติด้วยนัยแบบอนุรักษนิยม และลักษณะอำนาจนิยมต่อเรื่องเอกภาพของ สังคม สิ่งนี้ทำให้เราต้องหวนคิดถึงบทบาทของทหาร ในฐานะผู้สร้างประชาธิปไตย (นอกเหนือจาก “ความ เป็นสมัยใหม่”) ทั้งบัจจัยภายใน (เช่น ทักษะคดี) และ บัจจัยภายนอก (เช่น การกระทบกระทั่งอันผลประโยชน์ ของกลุ่ม) ของพวกเขาจะไม่เอื้ออำนวยต่อฐานะนี้เลย

๒.๒ แนวสังคมนิยม

แนวทางที่ถูกใช้ในความหมายเดียวกับ “คอมมิวนิสต์” นี้ ได้รับอิทธิพลทั้งจากลัทธิมาร์กซ์, ลัทธิเหมาและลัทธิ เลนิน โดยเสนอการวิเคราะห์สภาพการณ์ของสังคม อย่างมีหลักเกณฑ์ และเน้นปัญหาด้านโครงสร้าง โดยเฉพาะทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้แนวทางแก้ไข ปัญหาจึงเป็นการเสนอให้เปลี่ยนแปลงโครงสร้าง โดยเฉพาะทางสังคม-เศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับปัญหาชนชั้น และการกดขี่อันไม่เป็นธรรม เห็นได้ชัดว่า การมองปัญหา ของเขาแตกต่างจากแนวแรก และการแก้ไขก็เป็นสิ่งที่ แนวแรกซึ่งมุ่งรักษา “สถานะเดิม” เป็นหลัก ไม่อาจ ยอมรับได้

ทัศนะที่มีแนวโน้มทางนี้ คือ ข้อเขียนของคมสัน พงษ์สุธรรม, ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และยุค ศรีอารียะ อย่างไรก็ตามมีข้อแตกต่างกันด้วย ในขณะที่สอง คนแรกต่างกันใน การเสนอรายละเอียด แต่ทั้งสองก็มอง ปัญหาคล้ายกัน ซึ่งต่างจากคนที่สาม

คมสัน พงษ์สุธรรม ได้เสนอปัญหาด้านโครงสร้างแต่ละส่วนและเรียกร้องให้ทำลายล้างโครงสร้างที่ “ฟิสิกัลการ” เพราะเพียงแต่การดำเนินการแก้ปัญหา ด้วยนโยบายนั้น ไม่สามารถแก้ตัวปัญหาได้ อย่างไรก็ตาม

เขามองปัญหาชนพื้นฐานของสังคมไทยว่าเป็น “สังคม กึ่งเมืองขึ้น-กึ่งศักดินา” เหมือนกับ ปรีชา เปี่ยมพงศ์ สานต์ ที่เสนอการวิเคราะห์อย่างยืดยาวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจที่ “ขาดดุลยภาพและมีความ เหลื่อมล้ำมากมาย” สำหรับทั้งสอง ความสัมพันธ์ทาง ชนชั้นของสังคมปัจจุบันเป็นแบบที่มีการรวบรวมอำนาจ และระบอบกษัตริย์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง จาก การมองปัญหาแนวนี้ เราได้พบปัญหาในสังคมซึ่งเป็น ความขัดแย้งที่รุนแรงเกินกว่าที่คาดกันไว้ และบางที่มัน อาจนำไปสู่ “การปฏิวัติ” เปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้าง อย่างถึงแก่น อันเป็นลักษณะอีกอย่างหนึ่งของความ คิด แนวนี้

แต่การมองปัญหาสังคมไทย เป็นสังคมกึ่งเมือง ขึ้น กึ่งศักดินา ก็ถูกโต้แย้งจาก ยุค ศรีอารียะ ที่เห็นว่า ลักษณะเช่นนั้น เป็น “สูตรสำเร็จที่คัดลอกมาจากจีน” ซึ่งทำให้มีแนวโน้มที่จะประเมินการ ขยายตัวของทุนนิยม ต่ำกว่าความเป็นจริงยุคต้องการให้เห็นว่าชนชั้นกรรมา ชีฟในสังคมไทย ได้ขยายตัวพร้อมกับการเติบโตของระบบ ทุนนิยม ที่แพร่ไปทั้งในเมืองและชนบทในขณะที่ชาวนา กลับไม่เจริญ และยังมีบางส่วนแปรสภาพเป็นชนชั้น นายทุนด้วย ดังนั้น เขาจึงวิจารณ์ขบวนการปฏิวัติโดย พรรคคอมมิวนิสต์ (ซึ่งมองปัญหาสังคมคล้ายกับ คมสัน และปรีชา) ว่า “เพื่อฝัน อาศัยแต่ชาวนาเป็นสำคัญ” และ เรียกร้องให้ขบวนการได้ทบทวนตัวเอง

อย่างไรก็ดี สำหรับทั้งสาม มวลชนที่ถูกกดขี่ คือกรรมกรและชาวนาจะเป็นพลังหลักในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมเก่าที่ฟิสิกัลการ และนั่นคืออีกทาง หนึ่งสำหรับก้าวต่อไปของสังคมไทย เราจะได้เห็นต่อไป ว่า ทัศนะเช่นนี้แตกต่างจากแนวเสรีประชาธิปไตย (แม้ว่าทั้ง คมสัน และ ปรีชา จะพูดถึงสังคมใหม่ด้วยคำ ว่า “ประชาธิปไตย” ก็ตาม) แต่ในบางแง่ พวกเขามี ลักษณะมนุษยนิยม (โดยเฉพาะที่เห็นได้ชัดในความ คิดของปรีชา) คล้ายคลึงกับบางทัศนะในกลุ่มที่สาม

๒.๓ ปฏิกริยาแบบมนุษยนิยม

ลักษณะเด่นของบทความที่ถูกจัดเข้ากลุ่มนี้ ก็คือ ถึงแม้ว่าจะมีได้เสนอแนวทางใด ๆ เป็นก้าวต่อไปของสังคม

อย่างชัดเจนเช่นสองแนวแรก แต่ก็ได้เสนอปัญหาที่ผู้เขียนเห็นว่าสำคัญ พร้อมทั้งแนวทางแก้ไขเพื่อการดำรงอยู่ที่ดีขึ้น อาจกล่าวง่าย ๆ ได้ว่า เป็นการไต่ตรองและให้ข้อคำนึงสำหรับอนาคต โดยมีได้มุ่งเน้นลัทธิการเมืองโดยตรง อย่างไรก็ตาม บทความร่วมสืบเรื่องที่ถูกรวบรวมกัน กลุ่มนี้ ก็มีลักษณะพิเศษบางประการแตกต่างกันบ้าง ดังจะเห็นในการพิจารณาที่เฉพาะเจาะจง

ความคิดของพวกเขาแรกในกลุ่มนี้ เป็นการเสนอความเห็นทั่วไปเป็นข้อควรคำนึงสำหรับการพิจารณาอนาคตของสังคม ดังปรากฏในบทความของเสนีย์ เสาวพงศ์ และสังข์ พัชรีโนทัย ทั้งสองมิได้เสนอประเด็นปัญหาอะไรโดยตรง แต่ได้ให้ข้อคิดจากการไต่ตรองเพื่อก้าวต่อไปที่ดีกว่า

ทัศนะแบบมนุษยนิยมทางสังคม ปรากฏชัดเจนในพวกที่สอง อันประกอบด้วยบทความของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, เสนีย์ จามริก, ชัยรินทร์ ไชยวัฒน์ และ ส. ศิวรักษ์ จุดสำคัญของงานเหล่านี้คือการเสนอหลักจริยธรรมเป็นพื้นฐานในการให้คุณค่าแก่ปัญหาสังคมการเมือง สำหรับพวกเขา ปัญหาต่างๆ ของสังคมไม่อาจแยกออกจากปัญหาด้านคุณค่า (เช่น ความดี, ความเป็นธรรม, คุณค่าของมนุษย์) และสังคมจำต้องคำนึงถึงเรื่องเหล่านี้ เพื่อการดำรงอยู่อย่างมีความสุข ทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม ชัยอนันต์ ได้สะท้อนความคิดเห็นออกมาอย่างชัดเจนว่า “ความเป็นธรรมไม่เกี่ยวกับลัทธิการเมืองใดลัทธิหนึ่งโดยเฉพาะ ความยุติธรรมเป็นสิ่งที่ผู้ซึ่งเกิดมาเป็นมนุษย์จำเป็นต้องมี” เช่นเดียวกับเสนีย์ จามริก ที่เสนอปัญหาสิทธิมนุษยชน บนพื้นฐานของพุทธปรัชญา โดยไม่ข้องเกี่ยวกับการต่อสู้ของลัทธิการเมือง เช่น เสรีนิยม มาร์กซิสม์ และฟาสซิสต์ มิติทางสังคมของพุทธธรรมเป็นหลักการปฏิรูปสังคม โดยมีรากฐานจากการมองธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์ รวมทั้งศักยภาพสูงสุดความดีงามของเรา ธรรมะได้ถูกยกขึ้นอีกครั้งในงานของชัยรินทร์ ซึ่งแม้จะมีท่วงทำนองที่ดูใหม่ไปทางแนวสังคมนิยมตามสัจธรรมของครุฑใหม่ แต่เขาก็มิได้เสนอแนวการศึกษาตามแบบดังกล่าวและยังมองปัญหาในเชิงคุณค่าทางศีลธรรมมากกว่าด้วย บุคคลสุด

ท้ายที่เราจัดเข้าพวกนี้ คือ ส. ศิวรักษ์ ทมกไม้แกกับปัญหาคุณค่าออกจากข้อมูลเชิงประจักษ์ และเรียกร้องทัศนคติแบบพุทธธรรมในการมองและแก้ปัญหา ประเด็นสำคัญเรื่องหนึ่งที่เขาเสนอขึ้นมา เป็นแก่นอีกอย่างหนึ่งของทัศนะพวกนี้ด้วย คือ “ถ้าคิดใหม่ให้เป็นสัมมาทิฐิ โดยถือว่าเมืองไทยอยู่ในมือเรา เราต้องมองปัญหาเองแก้ปัญหาเอง เราก็หมดสภาวะความเป็นเหยื่อในกระดานหมากรุก” พุดง่าย ๆ ก็คือ บุคคลจะต้องมีส่วนรับผิดชอบกับการดำเนินชีวิตของเขาเอง ด้วยสติปัญญา และการมองชีวิตในแง่ดีอันเต็มไปด้วยความหวัง

ความคิดพวกที่สามในกลุ่มมนุษยนิยม แสดงการศึกษาเชิงพฤติกรรมศาสตร์ และเข้าเกี่ยวข้องกับปัญหาคุณค่า แม้จะมีได้ใช้ภาษาริชาธิบายโดยตรง ในแง่หนึ่งที่ชนะเช่นสะท้อนถึงอนาคตอันสดใสของการศึกษาแบบศาสตร์ ที่จำเป็นต้องก้าวเข้าสู่ปัญหาด้านคุณค่า (เช่น การควร, เหมาะสม) เพื่อมองปัญหาและเสนอแนวทางแก้ไขเพื่อประโยชน์สุขของชีวิตได้อย่างสมจริง เพราะมนุษย์ไม่อาจหลีกเลี่ยงเรื่องคุณค่าได้ สุรินทร์ พิศสุวรรณ เป็นบุคคลแรกที่เรากล่าวถึง แนวการเสนอความเห็นของเขาโน้มมาทางนี้มากกว่าสองพวกแรก แม้ว่าจะมีใช้งานเชิงพฤติกรรมศาสตร์โดยตรง หลังจากสืบสาวทางประวัติศาสตร์ ถึงการรวมอำนาจสู่ศูนย์กลาง เขาก็เสนอปัญหาและให้ทางออกซึ่งเป็นการกระจายอำนาจบนพื้นฐานของการไว้วางใจประชาชน ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของประเทศและรับผิดชอบด้วย ทางออกเช่นนี้คล้ายคลึงกับของ อकिन ริฟฟินัน ที่เรียกร้องให้ผู้มีอำนาจ (ข้าราชการ) กระตุ้นและยอมรับการรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้ยากจนและมีผลประโยชน์ร่วมกัน “เพื่อพัฒนาตนเองและต่อรองกับกลุ่มผลประโยชน์อื่นๆ” ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ ก็เสนอทางออกทำนองเดียวกัน เมื่อเขาศึกษาการแก้ปัญหาความยากจนที่ต้องกระทำโดยเร่งด่วน เนื่องจากมันคุกคามไปถึง “ความเป็นมนุษย์” ของบุคคลจำนวนมากมาย ปัญหาทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตอย่างรุนแรงได้ถูกรื้อโดยส่วนรวมในบทความสุดท้ายของ มนตรี เจนวิทย์การ พร้อมด้วยความหวังที่จะเห็นการเปลี่ยนแปลง

ในรูปที่ “ก้าวหน้าและมีความสอดคล้องกลมกลืนพอสมควร”

๓. ก้าวต่อไปของสังคมไทย : การทบทวน

“การสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสงบในสังคมเป็นเพียงเป้าหมายของรัฐที่มีความสำคัญเพียงระดับหนึ่งเท่านั้น คือ การดำรงรักษาชีวิตและทรัพย์สินของคนในสังคม เป้าหมายที่สูงไปกว่านั้นก็คือการที่รัฐและรัฐบาลจะทำให้ประชาชนเห็นว่ากฎข้อบังคับและความเป็นระเบียบเรียบร้อยนั้น สอดคล้องกับสิ่งที่เขายอมรับว่า ยุติธรรม หรือ เป็นธรรม ด้วย”

ในตอนที่แล้ว เราได้เสนอแนวโน้มน่าสนใจ ๆ ของทัศนคติกล่าวถึงอนาคตของสังคมไทยเป็นสองแนวทางคือ แบบเสรีประชาธิปไตย และแบบสังคมนิยม (คอมมิวนิสต์) ประกอบกับทัศนคติที่จัดเป็น “ปฏิกริยาแบบมนุษย์นิยม” ซึ่งในแง่หนึ่ง เป็นการวิพากษ์วิจารณ์ความคิดทั้งสองแบบนั้นด้วย ในตอนนี้อาจจะทำการทบทวนประเด็นที่สำคัญบางเรื่องเพื่อความเข้าใจปัญหาในปัจจุบันชัดเจน และแสวงหาแนวทางที่มุ่งผลดีสำหรับอนาคต อย่างไรก็ตามมีความจำเป็นจะต้องสรุปปัญหาและข้อพิจารณาอย่างรวบรัด เนื่องจากความยาวอันจำกัดของบทความ จุดปัญหาที่ต้องถามในการทบทวนก็คือ เวลานี้เราเป็นอย่างไร? จากบทความต่าง ๆ ข้างต้น เราได้พบปัญหามากมายในปัจจุบันซึ่งอาจพิจารณาโดยสรุปได้ในสองประเด็นสำคัญคือ ปัญหาหน้าที่ของรัฐและปัญหาของระบบประชาธิปไตยในสังคมไทย

๓.๑ หน้าที่ของรัฐ

เราได้เห็นจากหลายทัศนะในกลุ่มที่เสนอแนวทางแบบเสรีประชาธิปไตยว่า การสร้างประชาธิปไตยเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ในขั้นพื้นฐาน นั่นเป็นการมองหน้าที่ของรัฐในแง่หนึ่งว่า รัฐต้องพยายามดำรงรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสงบของสังคม หรือพูดง่าย ๆ ก็คือ ความมั่นคง ของชาติเอาไว้ ด้วยการป้องกันและระงับข้อขัดแย้งต่าง ๆ ความมั่นคงในทันท่วงทีก็คือ ความมั่นคงภายในสังคม และความมั่นคงต่อต้าน

การรุกรานจากภายนอก การรักษาความมั่นคงภายใน หมายถึงการป้องกัน และจัดการละเมิดสิทธิทั้งในส่วนตัวบุคคล และในทรัพย์สิน (เช่น การป้องกัน และปราบปรามโจรผู้ร้าย) ส่วนความมั่นคงจากภายนอก หมายถึงการปกป้องการรุกรานจากภายนอก (เช่น รัฐอื่นทำสงครามรุกราน) และความเสียหายบางอย่างที่สืบมาจากภายนอก (เช่น ป้องกันไม่ให้สินค้าต่างประเทศเข้ามาตีตลาดจนทำให้การผลิตในประเทศต้องพังทลายลง) รัฐมีหน้าที่ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยภายใน ซึ่งหมายถึงการควบคุมพฤติกรรมของบุคคลให้อยู่ในแนวทางที่ต้องการ โดยอาศัยเครื่องมือสำคัญคือ กฎหมาย ด้วยเหตุนี้จึงมักกล่าวกันเสมอว่า หน้าที่หลักของรัฐคือการดำรงรักษา “กฎหมาย และระเบียบ” เอาไว้ อย่างไรก็ดีเราต้องไม่สับสนระหว่างวัตถุประสงค์กับวิธีการ เพราะการรักษาระเบียบของสังคมคือวัตถุประสงค์ ในขณะที่กฎหมาย เป็นวิธีการ หรือเครื่องมือของรัฐ ใช้เพื่ออรรถระเบียบ

เห็นได้ชัดว่า หน้าที่หลักของรัฐดังกล่าวนี้ มีเป้าหมายที่จะสงวนรักษา สถานะเดิม ของสิทธิ และโอกาสต่าง ๆ เอาไว้ อาจเรียกได้ว่ามันเป็น หน้าที่ในเชิงลบ เนื่องจากมันมุ่งขัดขวาง “อันตราย” ที่จะมาถึงสิทธิและการดำรงอยู่ตามที่เป็นอย่างอื่น ซึ่งแตกต่างจาก หน้าที่ในเชิงบวก ที่มุ่งสร้างการอยู่ดีกินดี หรือแก้ไขเพิ่มเติมสิทธิ ตลอดจนการแจกแจงสิ่งที่มีความสำคัญต่าง ๆ (เช่น ผลประโยชน์รายได้, อำนาจ) ให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ของยุคสมัยที่ต่างไปจากเดิม เราอาจเปรียบเทียบได้ว่า ในขณะที่หน้าที่แรกมีนัยแบบอนุรักษ์นิยม หน้าที่หลังจะมีนัยของการปฏิรูปเปลี่ยนแปลง

ตลอดประวัติศาสตร์การปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทย เราพบว่า รัฐบาลไทยได้เน้นหน้าที่ในเชิงลบเป็นหลัก ตัวอย่างมีมากมายทั้งจากกฎหมายหลายฉบับ (เช่น กฎหมายป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ บางส่วนของกฎหมายอาญา และล่าสุดคือประกาศห้ามเอกสารและสิ่งตีพิมพ์ ๘๖ รายการ) การร่วมสัญญาภาคีกับต่างประเทศโดยมีจุดหมายในการป้องกัน การรุกรานจากภายนอก, การแจกแจงงบประมาณแผ่นดิน ซึ่งให้กับกระทรวงกลาโหม พร้อมทั้งบรรณาการลับเป็นจำ

นวนมาก ทั้ง ๆ ที่เป็นประเทศด้อยพัฒนา และประชาชนส่วนใหญ่ขาดการศึกษา, การสาธารณสุข หรือแม้แต่ยากจนอย่างเบ็ดเสร็จในบางส่วนเป็นต้น ไม่มีข้อน่าสงสัยอะไรที่ถึงแม้พวกเขาจะเห็นปัญหาหลาย ๆ อย่างของสังคม แต่ก็ยังมุ่งหวังจะแก้ไขภายในโครงสร้าง และระเบียบต่าง ๆ อันเดิมบนเหตุผลของ “ความมั่นคง” หลายทัศนะของกลุ่มทหารแนวแรกคือแนว โนม์ เป็นเช่นนี้ อย่างชัดเจน

ในทางตรงข้าม หลายทัศนะในกลุ่ม “ปฏิกริยาแบบมนุษยนิยม” (ที่ชัดเจนคือ บทความของชัชอนันต์ สมุทวณิช, เสน่ห์ จามริก, สุรินทร์ พิศสุวรรณ, ม.ร.ว. อคิน ทรัพย์พัฒน์ และธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ) ได้พยายามเสนอหน้าที่ในเชิงบวกของรัฐเพื่อเสริมสร้างสวัสดิการและความยุติธรรม ปัจจุบันนี้ รัฐสมัยใหม่ทั่วไปได้ถือนำที่นเป็นหลักและถือเป็นความรับผิดชอบต่อชุมชนส่วนรวม ในการจะเพิ่มพูนความอยู่ดีกินดีของประชาชน และทำให้การแจกแจงสิทธิและสิ่งที่มีคุณค่าต่าง ๆ ของสังคมเป็นไปอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม (อันที่จริงเมื่อกล่าวถึง ความเป็นธรรม หรือความยุติธรรม รัฐทำหน้าที่ในเชิงลบก็อาจถือความยุติธรรมเป็นจุดหมายได้ แต่ความยุติธรรมในทัศนะเช่นนั้นจะมีนัยของอนุรักษนิยมมากกว่ารัฐที่ถือนำที่นในเชิงบวกที่จะปฏิรูปเปลี่ยนแปลงระเบียบและสิทธิตามกฎหมายต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับความคิดเรื่องความยุติธรรม (ที่เราเรียกว่า “ความยุติธรรมทางสังคม”) ที่อาจเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เราจะกล่าวถึงเรื่องความยุติธรรมทางสังคมนี้อีกในตอนต่อไป)

ในแง่หนึ่ง ทัศนะแบบสังคมนิยม ซึ่งเป็นแนวทางอีกอย่างหนึ่งสำหรับอนาคตของสังคมไทยก็เรียกร้อง “ความยุติธรรมทางสังคม” และต้องการให้รัฐทำหน้าที่ในเชิงบวกมากขึ้นด้วย ในแง่นี้มันเป็นปฏิกริยาต่อความล้มเหลวของฝ่ายปกครองในระบบ “เสรีประชาธิปไตย” ของสังคมไทย และเมื่อเห็นว่าปัญหาทั้งหลายของสังคมที่กระทบถึงชีวิตการดำรงอยู่ของคนส่วนใหญ่ (มวลชน) อย่างรุนแรงนั้น ไม่อาจแก้ไขได้ภายในโครงสร้างเดิมที่

อยู่บนพื้นฐานของความแตกต่างทางชนชั้น ทางออกจึงเป็นการปฏิวัติทั้งหมด

แต่ปัญหาการทำหน้าที่ในเชิงบวกของรัฐนี้ เกิดมาจากระบอบประชาธิปไตยหรือไม่? ถ้าไม่ ประชาธิปไตยจะสอดคล้องกับการทำหน้าที่ในเชิงบวกของรัฐในลักษณะใด? “ประชาธิปไตย” ในความหมายของแนวแรกและแนวที่สองนั้น หมายความว่าอย่างไร? ปัญหาเหล่านี้ทำให้เราต้องเข้าสู่เรื่อง ประชาธิปไตย

๓.๒ ประชาธิปไตย

แม้เรามากจะกล่าวถึงประวัติศาสตร์การปกครองนับแต่ปี ๒๔๗๕ มาจนปัจจุบันว่า เป็นของระบอบประชาธิปไตย แต่เราก็ได้เห็นแล้วว่าผู้เสนอถึง “ก้าวต่อไปของสังคมไทย” ให้เป็นสังคมประชาธิปไตย นั้นหมายความว่าอะไร? สังคมไทยเป็นประชาธิปไตยหรือไม่?

การจะตอบว่า สังคมไทยเป็นประชาธิปไตยหรือไม่ ต้องดูจากหลักใหญ่ของประชาธิปไตยเองแล้วนำมาเปรียบกับสภาพที่เป็นอยู่ โดยทั่วไปเราถือว่า ประชาธิปไตยเป็นทั้งอุดมการณ์ รูปแบบการปกครอง และวิถีชีวิตซึ่งรวมถึงทัศนคติด้วย ในที่นี้เราจะเกี่ยวข้องกับสองลักษณะแรกเป็นสำคัญ ในแง่ที่เป็นอุดมการณ์ ลักษณะเด่นที่ทำให้มันแตกต่างจากอุดมการณ์อื่นก็คือ ข้อเสนอถึงเสรีภาพและความเสมอภาค ที่ต้องไปด้วยกัน นักประชาธิปไตยเชื่อว่า มนุษย์ทุกคน (หรืออย่างน้อยก็ผู้ใหญ่ทุกคน) ต่างมีสติปัญญา เหตุผลและความรับผิดชอบที่จะควบคุมตนเอง ดำเนินชีวิตด้วยตนเอง และควรได้รับโอกาสให้ทำเช่นนั้น มนุษย์ทุกคนมีสิทธิเสมอภาคกันที่จะมีเสรีและดำเนินชีวิตในทางของตน ประชาธิปไตยจึงเป็นหลักของ “การทำด้วยตัวเอง” ซึ่งแม้จะเป็นการทำผิดพลาดด้วยตัวเอง ก็ยังสมควรกว่าการถูกชักนำบังการโดยผู้อื่น ที่แม้จะมีปัญญาเหนือกว่าก็ตาม นั่นคือคุณค่าของเสรีภาพและความเสมอภาค ที่ส่งผลทำให้อุดมการณ์ประชาธิปไตยมีนัยแสดงถึงความหลายหลากแตกต่างกันของบุคคลด้วยระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยก็สั่งมาจากอุดมการณ์ (เช่นเดียวกับวิถีชีวิตแบบนั้น) และพยายามปกป้องเอาไว้ ลินคอล์นได้กล่าวไว้ว่า ประชาธิปไตยเป็น “การปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประ

ชาชน” ในทางปฏิบัติ ประชาธิปไตยจึงหมายถึง รัฐบาล
ตัวแทนและการปกครองโดยเสียงส่วนใหญ่ (ที่คุ้มครอง
สิทธิของเสียงส่วนน้อยด้วย)

แต่ตลอดเวลาเกือบ ๕๐ ปี ที่ผ่านมา ดูเหมือน
เราจะไม่มีความเข้าใจที่ผิดพลาดกันเกี่ยวกับประชาธิปไตย
ที่ถือว่า การจัดรูปแบบการปกครอง (การมีรัฐธรรมนูญ
มีกฎหมายเลือกตั้ง มีพรรคการเมือง) และวิธีการของ
ประชาธิปไตย (มีการเลือกตั้ง มีระบบรัฐสภา การถือ
เสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ) เป็นการบรรลุ
ถึงความเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แล้ว (คงจำได้ว่า
พล.ต. ระวี วัฒนา ได้พยายามพูดถึงความสับสนเหล่านี้นี้
ด้วย) นี่เป็นความสับสนระหว่างวิธีการกับเป้าหมาย
เพราะทั้งหมดนั้น เป็นส่วนต่าง ๆ ของวิธีการในการปก
ครองแบบประชาธิปไตย ที่จะไปสู่อุดมการณ์เพื่อเสรีภาพ
และความเสมอภาค ประชาธิปไตยก็มีจุดหมายบาง
อย่างคล้ายคลึงกับระบอบการปกครองอื่น ๆ ที่มุ่งแก้ไข
ปัญหาในการดำรงอยู่ของประชาชนและเสริมสร้างให้ค
งามยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ อดีตในช่วงเวลาดังกล่าวของการเมือง
ไทยยังเต็มไปด้วยความระส่ำระสาย เรามีปัญหาในการ
ปกครองอันเนื่องมาจากการยึดอำนาจปฏิวัติรัฐประหาร
ล้มล้างรัฐธรรมนูญกันอย่างสม่ำเสมอ ด้วยเหตุนี้
หลาย ๆ ที่สะท้อนที่พูดถึงอนาคตของสังคมไทยจึงล้วนเป็น
ปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งของสังคมปัจจุบัน

สิ่งที่ควรกล่าวเพิ่มเติมในตอนนี้นี้ก็คือ จาก
หลักการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ถือว่าเป็นไปเพื่อ
ประชาชนโดยยึดหลักความเสมอภาคดังกล่าวแล้ว ทำให้
“ประชาธิปไตย” เป็นป้ายสลากที่ใช้ได้ทั้งกับแบบเสรี
นิยม และเสมอภาคนิยม (คอมมิวนิสต์) - นอกเหนือ
จากแบบอื่น เช่น สังคมนิยมประชาธิปไตย ระบอบ
คอมมิวนิสต์ก็เรียกตัวเองว่าเป็น “ประชาธิปไตยของประ
ชาชน” ด้วยเหตุผลที่ว่า สังคมนิยมคือความเสมอภาค
เป็นหลัก และมุ่งตอบสนองความต้องการของมวลชน
ส่วนใหญ่ แทนที่จะเป็นเพียงคนกลุ่มเล็กๆ คือบรรดา

นายทุน ขุนศึกศักดินา อย่างที่เขาโจมตีประชาธิปไตย
แบบอื่น เช่น ของตะวันตก และ ไทย

อย่างไรก็ดี มีข้อน่าสังเกตว่าทั้งประชาธิปไตย
ที่เน้นในสังคมไทยและในรัฐคอมมิวนิสต์ ต่างก็มุ่งเน้น
ด้านอุดมการณ์ปกครอง มากกว่าด้านจริยธรรม ประชาธิป
ไตยในสังคมไทยถูกมองจำกัดเพียงแค่ว่าเป็น
ระบอบการปกครอง แทนที่จะครอบคลุมไปถึงอุดมคติ
ทางสังคมที่ควบคู่กับความหมายทางจริยธรรม ระบอบ
การปกครองแบบประชาธิปไตยย่อมไม่อาจยืนหยัดอยู่ได้
หากขาดการตระหนักถึงอุดมคติทางสังคมที่สอดคล้องกับ
อุดมการณ์พื้นฐานของมันเอง เราได้กล่าวถึงเรื่องนี้มา
บ้างแล้วเกี่ยวกับคุณค่าของเสรีภาพและความเสมอภาค
ยิ่งกว่านั้น ประชาธิปไตยยังเปิดโอกาสสำหรับ “หน้าที่
ของรัฐในเชิงบวก” และในหลาย ๆ กรณีมันเรียกร้อง
ด้วย ประชาชนจะแสดงสิ่งที่เขาต้องการด้วยตัวเอง ตัว
อย่างที่เราเห็นได้ชัดก็คือรัฐสังคมนิยมประชาธิปไตย (Demo-
cratic Socialism) เช่น อังกฤษ สวีเดน เดนมาร์ก
เป็นต้น รัฐประชาธิปไตยเหล่านี้ได้ลดหย่อนเสรีภาพใน
ในบางแง่ลง (เมื่อเปรียบเทียบกับหลักเสรีนิยมและอนุรักษ
นิยมที่รุนแรง) และยอมรับหลักการทางเศรษฐกิจบาง
อย่างของลัทธิคอมมิวนิสต์ เขาคิดว่าแนวทางที่จะปรับ
ปรุงสังคมได้นั้น คือต้องเลิกลัทธิทรัพย์สินส่วนตัวในบาง
ลักษณะ (ไม่ใช่ทั้งหมด) โดยให้สาธารณชนเป็นตัวจักร
สำคัญในการผลิต แจกจ่าย และแลกเปลี่ยน นี่เป็นตัว
อย่างอันหนึ่งของรัฐแบบประชาธิปไตยที่มีพื้นฐานบนอุดม
การณ์และจริยธรรมทางสังคม และมันแตกต่างจากลัทธิ
มาร์กซ์ชิสม์ (คอมมิวนิสต์) ด้วย เมื่อเองเกลส์ บอกเรา
ว่าที่ชนะเช่นนี้เป็นแบบ “สังคมนิยมเพื่อฝัน” ที่ไม่
เป็นความจริง และเขาเสนอลัทธิมาร์กซ์ชิสม์แบบ “วิทยา
ศาสตร์” โดยพยายามวางนโยบายทางการเมืองบนฐาน
ทางสังคมวิทยา (อย่างไรก็ดี ลัทธิคอมมิวนิสต์ก็ยังถือ
หลักที่จะสร้าง “ความยุติธรรมทางสังคม” ด้วย ซึ่งจะ
เห็นได้จากอุดมคติของมันที่เสนอถึง “หน้าที่ในเชิงบวก”
อันยิ่งใหญ่ของรัฐ)

อาจกล่าวโดยสรุปสำหรับตอนนี้ได้ว่า สังคมไทยมีปัญหาในด้านการทำหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมุ่งเน้นไปใน “เชิงลบ” มากกว่า “เชิงบวก” และในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประชาธิปไตย เราก็เน้นแต่ด้านการปกครองโดยมองข้ามอุดมคติทางสังคมที่มีนัยทางจริยธรรมอันสอดคล้องกับอุดมการณ์และหน้าที่เชิงบวกของรัฐ ทิศนะส่วนใหญ่ดังกล่าวข้างต้น (โดยเฉพาะของ พล.ต. erva วันเพ็ญในกลุ่มแรก, ปรีชา เวียงพงศ์สานต์ และ คมสัน พงษ์สุธรรม ในกลุ่มสอง และกลุ่มมนุษยนิยม) ต่างก็มีประเด็นที่กล่าวถึงปัญหาเรื่องนี้ แม้จะต่างแง่มุมและน้ำหนักการเน้น ในตอนต่อไป เราจะเข้าสู่แก่นของชีวิตทางสังคมของมนุษย์คือเรื่องความยุติธรรมทางสังคม ซึ่งเป็นหน้าที่เชิงบวกที่รัฐต้องกระทำ

๓.๓ ว่าด้วยความยุติธรรมทางสังคม

ความยุติธรรมทางสังคม เป็นคำที่ใช้กันมากโดยเฉพาะในหมู่นักปฏิรูปหรือผู้ที่ต้องการการเปลี่ยนแปลง และมักถูกมองด้วยความไม่ไว้วางใจจากผู้ที่พอใจกับฐานะที่มีอยู่แล้ว อันที่จริง มันไม่ใช่คำที่เหมาะสมสำหรับการแบ่งแยกความเห็นที่แตกต่างกันระหว่างสองกลุ่มนี้ เพราะความยุติธรรมมีความหมายทั้งในแง่ที่เป็น *แบบอนุรักษ* และ *แบบปฏิรูป* กล่าวคือ ฝ่ายแรกมุ่งปกป้องรักษาระเบียบของสังคมตลอดจนการแจกแจงให้สิทธิต่างๆตามที่มีอยู่แล้วและมันต้องการรักษา *สถานะเดิม* ให้นานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ส่วนฝ่ายหลังต้องการทบทวนแก้ไขระเบียบสังคมและการแจกแจงต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และความคิดที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา หรือพูดง่าย ๆ คือเพื่อใหม่ความเป็นธรรมในสังคมมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ความเห็นที่ต่างกันอย่างนี้ อาจแยกได้ด้วยคำว่า “ความยุติธรรมทางสังคม” เพราะความยุติธรรมมีความหมายทั้งแบบอนุรักษและปฏิรูป

นอกจากนี้ ความยุติธรรมยังมีความหมายทั้งทางสังคมและส่วนบุคคลด้วย ความยุติธรรมในความหมายทางสังคม เห็นได้ชัดในกรณีของ กฎหมาย และ ศีลธรรมทั้งสอง เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบสังคมอย่าง เป็นธรรม

และในแง่ส่วนบุคคล ทั้งสองก็จะปกป้องสิทธิของเขาไว้ในกรณีที่ขัดแย้งกับความต้องการของสังคมหรือกับบุคคลอื่น ความยุติธรรมจึงเกี่ยวข้องกับระเบียบของสังคมส่วนรวมและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับกลุ่มอื่น ยิ่งกว่านั้นความยุติธรรมทั้งสองนัยนี้ยังเกี่ยวข้องกับแบบอนุรักษและแบบปฏิรูปด้วย กฎหมายมิใช่เพียงการรักษาสถานะเดิมของสังคมเท่านั้น แต่มันสามารถเป็นตัวนำการเปลี่ยนแปลงด้วย (เช่น กฎหมายเลิกทาสในสมัยรัชกาลที่ ๕) เช่นเดียวกับหลักศีลธรรมก็มีนัยแห่งการปฏิรูป (เช่น ความคิดของพุทธศาสนา)

เมื่อทราบถึงลักษณะสำคัญของความยุติธรรมแล้ว ขอให้เราเข้าสู่ปัญหาที่เกี่ยวข้องอยู่ คือ ความยุติธรรมทางสังคมจำต้องหมายถึงสิทธิที่เสมอภาคกันเสมอไปหรือไม่? สำหรับทัศนะแบบอภิชนาธิปไตย คำตอบคือ “ไม่” อย่างแน่นอน เพราะการให้ที่เป็นธรรมจะต้องมีสัดส่วนตามหลักการที่ว่า แบ่งให้เท่ากันสำหรับผู้เท่าเทียมกัน และแบ่งให้ไม่เท่ากันสำหรับผู้ที่ไม่เท่าเทียมกัน แต่คำตอบดังกล่าวก็มีปรากฏในทัศนะของนักประชาธิปไตยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม นี่ไม่ได้หมายความว่าชนชั้นสูงหรือคนรวยควรได้มาก ส่วนชนชั้นต่ำควรได้น้อย ความแตกต่างทางชนชั้นและความมั่งคั่งไม่อาจเป็นเกณฑ์ของความแตกต่างในการอยู่ร่วมกันอย่างเช่นในกรณีของความยุติธรรมทางกฎหมาย ในทางตรงข้าม หลักการดังกล่าวอาจหมายถึง ควรแบ่งให้ผู้ยากไร้มากกว่าผู้ที่มีอยู่แล้วก็ได้ เราจะเห็นเรื่องนี้ชัดเจนขึ้นในตอนต่อไป สำหรับในชั้นนี้ ข้อเสนอของเราคือ ความยุติธรรมอาจมีการแบ่งแยกตามความแตกต่างได้ กล่าวคือ มันมิได้หมายถึงความเสมอภาคกันในทุกกรณี

ถ้าเป็นเช่นนั้น สิทธิในความเสมอภาคหมายถึงอะไร? เราทิ้งมันไปแล้วหรือ? เรามีได้ทิ้งมันไปหากจะพิจารณาอย่างจริงจังยิ่งขึ้น โดยทั่วไป เรามักคิดกันง่าย ๆ ว่า สิทธิที่เสมอภาคกันสำหรับทุกคน หมายถึง สิทธิที่จะมี *โอกาส* เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการแข่งขันเพื่อฐานะตำแหน่งที่สูงขึ้น ซึ่งมีจำนวนอยู่ไม่มาก

นัก ตามปกติ หลักการนี้จะเสนอให้จัดข้อจำกัดทางโอกาส
ของบุคคลอื่นเนื่องมาจากปัจจัยทางสังคมออกไป ตัวอย่าง
เช่นกรณีความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา เด็กสอง
คนที่มีความสามารถอยู่ในระดับเดียวกัน แม้ว่าจะมีฐานะ
ทางบ้านแตกต่างกัน ก็ควรมีโอกาสในการศึกษาอย่าง
เท่าเทียมกัน แต่หลักการเช่นนี้ไม่สอดคล้องกับความเป็น
จริง เพราะเด็กที่มีฐานะทางบ้านดีกว่า (เช่นรวยกว่า)
มีโอกาที่จะได้รับการศึกษามากกว่าอยู่แล้ว เช่น มีหนังสือ
มากกว่าและได้ท่องเที่ยวไปในที่ต่าง ๆ เด็กทั้งสองเริ่ม
ต้นจากคนละจุด นอกจากนั้น ธรรมชาติยังสร้างคนที่
แตกต่างกัน เช่น บางคนมีระดับ ไอ. คิว. สูงกว่าคนอื่น
เราจะกล่าวว่าเป็นความยุติธรรมได้หรือไม่? แม้ว่าเรา
จะมีได้ดำเนินตามธรรมชาติเสมอไป เช่น เราพยายามจะ
เอาชนะโรคร้ายที่เกิดจากธรรมชาติ หรือช่วยให้เด็กตา
บอดได้มีโอกาสพัฒนาความสามารถด้านอื่น ๆ ของเขา
แต่ในเรื่องนี้ เราก็ไม่อาจใช้หลักของความเสมอภาคทาง
โอกาสได้ ยิ่งกว่านั้น ในสังคมที่เต็มไปด้วยความเหลื่อม
ล้ำทางฐานะความเป็นอยู่และมีคนยากจนรวมทั้งคนว่าง
งานมากมายเช่นนี้ หลักดังกล่าวยังไม่อาจนำมาใช้ได้
หรือใครคิดว่าเป็นความถูกต้องยุติธรรมที่ถ้าบุคคลไม่อาจ
ฉวยโอกาสของเขาได้เขาก็ควรถูกปล่อยให้ตาย? ด้วย
เหตุนี้ หลักความเสมอภาคในโอกาสจึงไม่อาจประกันถึง
ความยุติธรรมทางสังคมได้อย่างแท้จริง

ขอให้เราเข้าสู่ข้อเสนอกันเลย สิทธิในความเสมอ
ภาคย่อมหมายถึง สิทธิที่จะได้รับการตอบสนองความ
ต้องการขั้นพื้นฐานของชีวิตอย่างเท่าเทียม หลักเช่นนี้
คุณล้ายคลึงกับระบบคอมมิวนิสต์ที่มีหลักในการแจกแจง
อย่างยุติธรรมอยู่ว่า "เอาจากแต่ละคนตามความสามารถ
และให้แต่ละคนตามที่เขาต้องการ" การตอบแทนไม่
ได้ขึ้นอยู่กับงาน เพราะในสังคมคอมมิวนิสต์ มนุษย์
จะทำงานอย่างหนักเต็มความสามารถเพื่อส่วนรวม อย่าง
ไรก็ดี ทศนะเช่นนี้เป็นอุดมคติเกินไป และแม้ใน
ประเทศสังคมนิยมปัจจุบันก็ยังไม่มีผู้ทางที่ส่อว่าจะทำได้
และขอให้เราระลึกถึงสิ่งที่บางคนกล่าวไว้ว่า "สัตว์ทุก

ตัวเสมอภาคกัน แต่บางตัวเสมอภาคมากกว่าตัวอื่น"
ภายใต้ระบบเผด็จการชนชั้นกรมาชีพ เสรีภาพได้สูญ
สิ้นไป ดังนั้น ข้อเสนอในทันทีจึงมิใช่แบบระบบคอมมิ
นิสต์ แต่เป็นในรูปของ รัฐสวัสดิการ

รัฐสวัสดิการเป็นรัฐที่มีการปกครองแบบประชา
ธิปไตย แต่เสนอหลักประกันทางสังคมในขั้นพื้นฐาน
ระดับหนึ่ง มันเป็นการผสานความคิดทั้งจากเสรีนิยม
และคอมมิวนิสต์ มันประกันพื้นฐานขั้นต่ำและการตอบสนอง
สองความต้องการในการดำรงอยู่ขั้นพื้นฐานสำหรับทุก
คนอย่างเสมอภาค โดยไม่คำนึงถึงคุณสมบัติหรืองาน
ส่วนนอกเหนือจากพื้นฐานขั้นต่ำ ก็จะปล่อยให้บุคคลมี
เสรีที่จะแข่งขันเพื่อรางวัลที่สูงขึ้น เราจะไม่กล่าวถึงราย
ละเอียดในที่นี้ เนื่องจากวัตถุประสงค์ในการศึกษาแนว
ความคิดของเรา มีประเด็นอยู่ตรงที่ว่า พื้นฐานขั้นต่ำ
ย่อมพิจารณาได้ว่าเป็นสิทธิ เป็นสิ่งที่พึงได้รับตามความ
ยุติธรรม

การตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของชีวิต
อย่างเท่าเทียมกันนี้ มิได้หมายถึงการแจกแจงให้อย่าง
เท่าเทียมกันเสมอไป ทุกคนต้องการอาหารเพื่อดำรงอยู่
แต่คนป่วยย่อมต้องการมากกว่านั้น เด็กต้องการการ
ศึกษา แต่เด็กตาบอดต้องการบางสิ่งที่พิเศษมากกว่า ซึ่ง
ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงกว่าเพื่อการศึกษา ด้วยเหตุนี้ ดังที่
เราได้กล่าวมาแล้ว ความยุติธรรมจึงมีการแบ่งแยกความ
แตกต่างได้ และมีได้ หมายถึงความเสมอภาคกันในทุก
กรณีสิ่งที่พึงต้องการก็คือ บุคคลได้ประโยชน์เท่าเทียมกัน
(ในขั้นพื้นฐาน) แต่สิ่งที่ให้อาจไม่เท่ากันก็ได้ อันเนื่อง
มาจากความต้องการพิเศษบางอย่างในการดำรงอยู่ สิทธิ
ที่จะเสมอภาค ในฐานะที่เป็นความยุติธรรมทางสังคมจึง
เป็นสิทธิที่จะได้รับการตอบสนองความต้องการอย่างเท่า
เทียมกัน ซึ่งรวมถึงความต้องการที่จะพัฒนาและใช้ศักยภาพ
ของชีวิต

อาจมีปัญหาต่อมาว่า หลักการนี้ควรไปไกลแค่ไหน? ความปรารถนาโดยทั่วไปของคนเราจะกลายเป็น

เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานเมื่อใด? คนตาบอดก็ต้องการมองเห็น เช่นเดียวกับคนไม่สวยก็อยากสวย อันที่จริงไม่มีหลักสากลใด ๆ จะบอกถึงเส้นแบ่งพื้นฐานขั้นต่ำว่าควรอยู่ที่ใด เพราะมันจะขึ้นอยู่กับแต่ละประเทศและแต่ละกลุ่มการเมืองภายในว่ามีทัศนะอย่างไรต่อองค์ประกอบความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงอยู่ของมนุษย์ และสามารถให้ได้อย่างเท่าเทียมกันทุกคน พื้นฐานขั้นต่ำนี้อาจหมายถึง “ปัจจัยสี่” ในการดำรงชีวิตสำหรับประเทศที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีพอ แต่ในกรณีของประเทศยากจนอาจเริ่มจากเพียงสองในสี่ปัจจัยนั้นก็ ได้ตามแต่ว่าสาธารณชนจะเห็นว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรถือเป็นความต้องการพื้นฐานที่รัฐควรตอบสนอง อย่างไรก็ดีพื้นฐานขั้นต่ำ ต้องเอื้ออำนวยให้บุคคลสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคม

กล่าวโดยสรุปได้ว่า เราสามารถถือการตอบสนองพื้นฐานขั้นต่ำของความต้องการเป็นสิทธิที่บุคคลพึงได้รับอย่างเท่าเทียมกัน และการแจกแจงอย่างชอบธรรม อาจแยก ออกจาก การแจกแจงอย่างเท่าเทียม บนพื้นฐานของความต้องการเฉพาะอย่าง ซึ่งเป็นไปเพื่อลดความไม่เท่าเทียมกัน แม้ว่าการวิเคราะห์ทางปรัชญาจะไม่อาจให้มาตรฐานของความต้องการขั้นพื้นฐานที่น่าไปใช้อย่างสากลได้ แต่ในทางปฏิบัติ กลุ่มการเมืองจะเป็นผู้วางมาตรฐานนี้ให้ สอดคล้องกับ สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ และการให้คุณค่าที่วางอยู่บนพื้นฐานของหลักธรรม ขอให้ระลึกถึงหลักสิทธิมนุษยชนของพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติของเรา ที่เสนอถึงการสร้างสรรค์ชีวิตอันประเสริฐ แม้ว่าพระพุทธเจ้าจะเน้น “การเป็น” หรือการดำรงชีวิตด้วยธรรม ซึ่งไม่ใช่ “การมี” ดังที่เป็นรูปแบบชีวิตทางสังคมของเราในปัจจุบัน แต่เราก็อาจปรับหลักการทางศีลธรรมมาใช้ เป็นเกณฑ์สำหรับการดำรงอยู่ในทางปฏิบัติระดับหนึ่งได้

บทส่งท้าย

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อคิดว่า ‘เราจะรักษาดน’ ก็พึงใช้สติปัญญา เมื่อคิดว่า ‘เราจะรักษาผู้น’ ก็พึง

ต้องใช้สติปัญญา เมื่อรักษาดนก็ชื่อว่ารักษาดน (ด้วย) เมื่อรักษาผู้นก็ชื่อว่ารักษาดน (ด้วย)”

การศึกษาปัญหาของสังคมไทยในทันที เป็นการศึกษาด้านความคิด โดยเริ่มต้นจากการพิจารณาทัศนะต่างๆ ว่าด้วย “ก้าวต่อไปของสังคมไทย” เราได้จัดกลุ่มความคิดของบทความทั้งหลายออกเป็นสามกลุ่ม โดยที่สองในสามกลุ่มนี้ เป็นการเสนอความคิดทางการเมืองแบบเสรีประชาธิปไตย และแบบสังคมนิยม (แม้จะโดยนัย) แต่ในการศึกษาต่อมา เราได้พบว่าปัญหาของทางเลือกสองแนวที่ต่อสู้กันอยู่นี้มีพื้นฐานในบางแง่ที่สำคัญมาจากข้อบกพร่องในการทำหน้าที่ของรัฐและระบอบประชาธิปไตยที่ขาดอุดมการณ์ทางสังคมและจริยธรรม ซึ่งไม่อาจตอบสนองการดำรงอยู่แม้แต่ในขั้นพื้นฐานของประชาชนได้ ดังนั้นก้าวต่อไปของสังคมไทยจึงต้องเป็นการแก้ไขที่จุดนี้ และอาจไม่ใช่การเผชิญหน้าระหว่างความคิดทั้งสองโดยตรง

ประเด็นของเราจึงเป็นการหันมาทบทวนแก่นของการดำรงอยู่ร่วมกันในสังคมการเมือง ซึ่งก็คือความยุติธรรม ดูเหมือนนั่นจะเป็นสิ่งที่สังคมไทยได้มองข้ามมาตลอดเวลาของการพัฒนาในสังคมสมัยใหม่ และเป็นปัญหาของฝ่ายปกครองจนเป็นเหตุแห่งทศกัณฐ์ใหม่การทำลายจากความคิดอื่น เช่น คอมมิวนิสต์ บางคนกล่าวไว้ไม่ผิดว่า สังคมนิยมได้สร้างกับดักอันโหดร้ายและความเป็นปฏิปักษ์ให้แก่มนุษย์ด้วยความโง่เขลาและไร้ศีลธรรม ทางออกที่เราเสนอเป็นทางเลือกหนึ่งจึงเป็นความคิดเรื่องความยุติธรรมที่มีความหมายทั้งทางสังคมและส่วนบุคคล ยิ่งกว่านั้น มันยังมีนัยทั้งแบบอนุรักษและแบบปฏิรูปเปลี่ยนแปลง แม้ว่าจะมิได้มีวัตถุประสงค์ที่จะประสานแนวความคิดของเสรีประชาธิปไตยกับสังคมนิยม แต่หลักการของความยุติธรรมที่เป็นไปได้และควรจะเป็นในสังคมสมัยใหม่ ก็ปรากฏข้อเด่นของความคิดทั้งสอง ทั้งในแง่เสรีภาพและความเสมอภาคบนพื้นฐานของสิทธิที่จะได้รับการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของชีวิต

ข้อเสนอไม่ใช่เรื่องใหม่ อย่างน้อยที่สุดในที่
แรกก็เห็น สปริตและพื้นฐานความคิดบางอย่างของมัน
ในงานของ เสน่ห์ จามริก และ ชัยอนันต์ สมุทวณิช
นอกเหนือจากคนอื่น ๆ อีก บทความนี้อาจจัดเข้าอยู่ใน
กลุ่มความคิดของพวกเขาได้

ก่อนจะจบเรื่องนี้ ยังมีปัญหาสุดท้ายที่ควร
พิจารณาคือ ความสัมพันธ์ระหว่างความคิดกับการ
ปฏิบัติทั้งสองเชื่อมกันที่ใด และบนเหตุผลอะไร? เรา
มักคิดว่ามีความคิดอยู่ก่อน แล้วการปฏิบัติตามมา ซึ่งก็
หมายความว่า จุดเชื่อมของทั้งสองคือการปฏิบัติตาม
แนวความคิดนั้น หรืออาจเรียกว่า การแปรความคิดไป
สู่การปฏิบัติ มิติของความคิดที่จะมีผลต่อการดำรงอยู่
อย่างแท้จริงก็คือ การถ่ายทอดสู่การปฏิบัติ ถ้าเป็นเช่น
นี้การปฏิบัติจะเริ่มขึ้นเมื่อใด? คำตอบง่าย ๆ ก็คือ ใน
อนาคต เราพูดกันถึง “ก้าวต่อไป” และ “อนาคต”
และยอมรับว่าเวลาข้างหน้าย่อมมีอยู่ ดวงอาทิตย์จะขึ้น
อีกครั้งในวันพรุ่งนี้ แต่พื้นฐานความเป็นจริงสำหรับ
อนาคตเช่นนี้ก็คือ อดีต เราเคยชินกับการคิดถึง
เวลาที่ผ่านไป (อดีต) โดยสัมพันธ์กับเวลาที่จะเกิดขึ้น
(อนาคต) แต่การอ้างเหตุผลเช่นนี้ โดยแก่นแท้แล้ว
เป็นการมองว่าอนาคตเป็นเพียงอีกรูปแบบหนึ่งของอดีต
ที่จะมาถึง มนุษย์จะไม่อาจกบฏต่ออดีตเลยหรือ ?
ทัศนะเช่นนั้นได้ ละเลยอีกมิติหนึ่งของชีวิต ซึ่งสำคัญที่
สุดไป คือ *ปัจจุบัน-ทันทีและเดี๋ยวนี้* ชีวิตเบนของปัจจุบัน
และปัจจุบันคือจุดที่อดีตและอนาคตมาบรรจบกัน (และ
นี่คือความหมายที่แท้จริงของ “นิรันดร”) “ทันทีและเดี๋ยว
นี้” คือความเป็นจริงที่สุดของชีวิต และนี่คือนัยของคำ
กล่าวที่ว่า อดีตเป็นสิ่งที่ผ่านไปแล้ว และอนาคตก็ยังมึน
ม่น มีแต่ปัจจุบันเท่านั้นที่เป็นจริง ด้วยเหตุนี้ การ
ปฏิบัติจะต้องไม่เกิดขึ้นในอนาคต แต่จะต้องเกิดขึ้นทุก
ชั่วขณะจิตของปัจจุบัน ก้าวต่อไปจะต้องเกิดขึ้น “ทันที
และเดี๋ยวนี้” และจะเป็นหลักประกันสำหรับเวลาข้าง
หน้า เท่าที่มนุษย์เราจะคิดได้ถึง

บรรณานุกรม

รายนามเอกสารข้างล่างนี้ เป็นบางส่วนที่ใช้ในการ
เตรียมบทความ ซึ่งผู้อ่านสามารถใช้ประกอบการศึกษา
เพิ่มเติมได้

กมลลา สุขพานิช และ วุฒิชัย มูลศิลป์(บก.), ทหารกับ
การเมือง : วิเคราะห์เปรียบเทียบ, เอกสารวิชาการ
ของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๒๓.

เฉลิมเกียรติ ผิวนวล, แนวความคิดของคนไทย, บทความ
ประกอบการปาฐกถาพิเศษ สมาคมสังคมศาสตร์
แห่งประเทศไทย, (กันยายน, ๒๕๒๓).

ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม
คอมมิวนิสต์ กับ การเมืองไทย, (พินเนศ,
๒๕๒๐).

_____, การเมือง, (บรรณกิจ, ๒๕๒๓).

_____, และ สมบัติ จันทรวงศ์, ความคิดทาง
การเมืองและสังคมไทย, (บรรณกิจ, ๒๕๒๓).

เสน่ห์ จามริก, ปัญหาและอนาคตของเมืองไทย, (กอง
บรรณาธิการสังคมศาสตร์ปริทัศน์, ๒๕๑๕).

William Ebcnstein, **Modern Political Thought**
2nd.ed. (New York : Holt Reinchart and
Winston, 1960).

Joel Feinborg, **Social Philosophy**, (Prentice Hall
1973)

Erich Fromm, **Marx's Concept of Man**, (Fre-
derick Ungar Publishing Co., 1976)

_____, **To Have or To Be ?**, (Abacus, 1979)

Hans Kelsen, **What is Justice ?**, (University of
California Press, 1971)

N.M.L. Nathan, **The Concept of Justice**,
(Macmillan, 1971)

E.F. Schumacher, **Small is Beautiful**, (Harper &
Row, Torch books, 1973)

J.A. Schumpeter, **Capitalism Socialism and De-
mocracy**, (Harper & Row, Torch books, 1962)